C:\Users\Plazma\Desktop\Knhy pdf\G\Gogol, NV\Gogol_N_V-Revizor.pdb

PDB Name: Gogol-Revizor
Creator ID: REAd
PDB Type: TEXt
Version: 0
Unique ID Seed: 0
Creation Date: 21.2.2007
Modification Date: 21.2.2007
Last Backup Date: 1.1.1970
Modification Number: 0

Revizor

Nikolaj Vasilijevič Gogol

Osoby

ANTON ANTONOVIČ MELUZIN-VICHUROVSKIJ, městský hejtman

ANNA ANDREJEVNA, jeho žena

MARIE ANTONOVNA, jeho dcera

LUKALUKIČ ZAUCHOV, školní inspektor

JEHO ŽENA

ÁMOS FJODOROVIČ PRÁSKIN-TLÁSKIN, soudce

ARTĚMIJ FILIPOVIČ RRUSINKA, špitální rada

IVAN KUZMIČ ŠPEKIN, poštmistr

PETR IVANOVIC DOBČINSKIJ a PETR IVANOVIC BOBČINSKIJ zemané usedlí ve městě

IVAN ALEXANDROVIČ CHLESTAKOV, úředník z Petrohradu

OSIP, jeho sluha

KRISTIÁN IVANOVIC KRÁGLER, okresní lékař

FJODOR ANDREJEVIČ ŤUTUKOV, ŠTĚPÁN IVANOVIC ŠKATULKIN, IVAN LAZAREVIČ TENTONONCKIJ, emeritní úředníci, vážení měšťané

ŠTĚPÁN ILJIČ ŠTĚNICYN, policejní komisař

PENDREKOV a VEJLOŽKIN, strážmistři

DRŽHURA JABDULIN, kupec

FEVRONIE PETROVNA POPLESKINOVÁ, zámečnice

KAPRÁLKA MIŠKA, sluha u hejtmana

PODOMEK v hospodě

HOSTÉ, KUPCI, MĚŠŤANÉ, PROSEBNÍCI

Poznámky pro pp. herce

HEJTMAN, člověk už v úřadě zestárlý a svým způsobem nikterak hloupý. Ač korupčník, vystupuje velice solidně; dosti důstojný, až trochu kazatel; nemluví nahlas ani tiše, mnoho ani málo. Každé jeho slovo má svou váhu. Rysy

obličeje má drsné a tuhé jako každý, kdo začínal nesnadnou kariéru od píky. Přechod od strachu k radosti, od ponížení k nadutosti je u něho dost rychlý, jako tomu bývá u lidí s hrubě vyvinutými duševními dispozicemi. Oblečen je jako obvykle v uniformě s vyložením na límci a na nohou má vysoké jezdecké boty s ostruhami. Vlasy krátce sestřižené, prošedivělé.

ANNA ANDREJEVNA, jeho žena, provinční koketa, ještě ne docela kopuletá, odchovaná napůl románky a verši do památníku, napůl problémy svého čeledníku a špižírny. Je velmi zvědavá a při různých příležitostech prozrazuje svou marnivost. Ujímá se někdy vlády nad manželem jednoduše proto, že ten neví, co by jí odpověděl; tato vláda se však vztahuje jen na maličkosti a projevuje se peskováním a posměšky. V průběhu hry se čtyřikrát převlékne do různých kostýmů.

CHLESTAKOV, mládenec třiadvacetiletý, slaboučký, hubeňoučký; je trochu přitroublý a - jak se říká - praštěný pavlačí; jeden z těch lidí, o jakých se po kancelářích mluví jako o vrtáctích. Hovoří i jedná bez nejmenšího rozmyslu. Není schopen se trvaleji soustředit na jakoukoliv myšlenku. Jeho řeč je útržkovitá a slova z něho vypadávají naprosto nečekaně. Čím více prostoty a upřímnosti projeví představitel této postavy, tím více získá. Oblečen je podle módy.

OSIP, sluha, takový, jací už sluhové obyčejně bývají, když přijdou do let. Hovoří důstojně, trochu klopí zrak, rád káře mravy a sám pro sebe čítává svému pánovi levity.

Jeho hlas je skoro stále monotónní, když mluví s pánem, nasazuje drsný, úsečný a až obhroublý tón. Je chytřejší než jeho pán, a tak se rychleji dovtípí, ale není milovník dlouhých řeči a zůstává potutelně zticha. Oblečen je do obnošeného šedého nebo modrého kabátce.

BOBČINSKIJ A DOBČINSKIJ, oba maličcí, podsaditi, velice zvědaví; neobyčejně se podobají jeden druhému: oba mají náběh na bříško, oba repetí a mimořádně často si pomáhají mimikou a rukama. Dobčinskij je trochu vyšší a důstojnější než Bobčinskij, ten je zase nenucenější a živější než Dobčinskij.

PRÁSKIN-TLÁSKIN, soudce, muž, který přečetl pět nebo šest knih, a tedy tak trochu volnomyšlenkář. Veliký milovník různých fám, proto na každé své slovo klade důraz. Jeho představitel musí stále zachovávat důležitý výraz tváře. Mluví basem s protahovanou výslovností, s chropotem a šupotem starých hodin, v nichž to nejdřív hrčí a až pak začnou odbíjet.

BRUSINKA, špitální rada, velmi tlustý, těžkopádný a neohrabaný, nicméně mazaný šibr.

Velmi úslužný a starostlivý.

POŠTMISTR, člověk prostoduchý až do naivity.

Ostatní role nepotřebují zvláštních vysvětlivek. Jejich originály máme skoro stále na očích. Pp. herci musí věnovat zvláštní pozornost poslední scéně. Poslední pronesené slovo musí zaúčinkovat jako elektrická rána na všechny a naráz, náhle. Celá skupina musí změnit pózu v jediném okamžiku. Zvuk vyjadřující úžas musí uniknout všem ženám najednou, jakoby z jediného hrdla. Nedodržením těchto pokynů může být celý efekt ztracen.

JEDNÁNÍ PRVNÍ Pokoj v hejtmanově domě.

Výstup první

HEJTMAN, ŠPITÁLNÍ RADA, ŠKOLNÍ INSPEKTOR, SOUDCE, POLICEJNÍ KOMISAŘ, LÉKAŘ, dva STRÁŽMISTŘI

HEJTMAN Pozval jsem vás, pánové, abych vám sdělil velenepříjemnou zprávu: jede k nám revizor.

SOUDCE Jaký revizor?

ŠPITÁLNÍ RADA Jaký revizor?

HEJTMAN Revizor z Petrohradu, inkognito. A ještě k tomu s tajnou instrukcí.

SOUDCE To je nadělení!

ŠPITÁLNÍ RADA No tohle nám ještě chybělo!

ŠKOLNÍ INSPEKTOR Pane na nebesích! a dokonce s tajnou instrukcí!

HEJTMAN Já jsem to snad tušil - dneska se mi zdálo celou noc o takových dvou divných krysách. Skutečně jsem v

životě nic podobného neviděl: černé byly, enormní velikosti! přiběhly, zavětřily - a odběhly pryč. Tady vám přečtu dopis od Andreje Ivanovice Čmychova - vy, Artěmiji Filipoviči, ho znáte. Poslechněte si, co tu píše: "Nejmilejší příteli, kmotře a dobrodince (brumlá si polohlasem a očima rychle přebíhá řádky). . . a vyrozumět tě." Aha, tady: "Spěchám kromě jiného vyrozumět tě, že přijel vládní úředník s úkolem zkontrolovat celou gubernii, zejména pak náš okres (významně pozvedne prst). Dověděl jsem se to od vysoce důvěryhodných osob, ačkoliv se onen člověk vydává za soukromníka. Jelikož vím, že máš jako každý jiný své vroubky, neb jsi člověk šikovný a nerad necháš něco ležet, když už ti to přijde pod ruku. . ." (zarazí se) no, jsme tu mezi sebou. . .

"proto bych ti radil, aby sis dával pozor, ježto k vám může přijet každou chvíli, pokud už nepřijel a nezdržuje se někde inkognito... Včera jsem byl..." No, tady už začínají rodinné záležitosti: "...sestra Anna Kirilovna k nám přijela s manželem; Ivan Kirilovič ohromně ztloustl a pořád hraje na housle..." a tak dále a tak dále. Takže takováhle je situace!

SOUDCE Ano. situace je to taková. . . divná, zkrátka divná. To jako kdyby nebylo samo sebou.

ŠKOLNÍ INSPEKTOR A pročpak, Antone Antonoviči, nač to? Proč k nám posílají revizora?

HEJTMAN Pročpak, pročpak! Už to bude nejspíš osud. (Vzdychne.) Zatím zaplaťpánbůh lezli inkognito do jiných měst; teď došlo na nás.

SOUDCE Já myslím, Antone Antonoviči, že v tom budou subtilní a především politické příčiny. Totiž takhle: Rusko. . . že ano. . . hodlá vést válku, a tak ministerstvo, chápete, posílá úředníka, aby se přesvědčil, není-li někde nějaká velezrada.

HEJTMAN Vy jste to tedy trefil! To je mi rozum! V okresním městě velezrada! Copak jsme tu zač, pevnost na hranicích či co? Od nás přece kdyby i tři roky na koni rajtoval, do žádné země nedojede!

SOUDCE Ba ne, já váni řeknu, vy to netento. . . vy ne-to. . . Oni nahoře slyší i trávu růst - to nic nedělá, že jsou daleko, oni stejně mají všechno pod palcem.

HEJTMAN Pod palcem nebo nad palcem, ale já jsem vás varoval, pánové. Podívejte se, ve svých záležitostech už jsem jistá opatření udělal, vám to radím taky.

Zvlášť vám, Artěmiji Filipoviči! Nepochybně si ten cizí úředník bude především přát vidět sociální ústavy, které vy máte v referáte - takže zařiďte, aby tam bylo všechno jaksepatří: noční čepce ať jsou čisté a pacienti ať nevypadají jako vytažení z komína, jak jsou tak zvyklí chodit podomácku.

ŠPITÁLNÍ RADA Což, to je ještě to nejmenší. Čepce, ty jim třeba můžeme dát i čisté.

HEJTMAN No tak. A taky nad každou postel napsat latinsky nebo v jaké jiné řeči. . .

to už je vaše záležitost, Kristiáne Ivanoviči - veškeré nemoci: kdy to kdo dostal, den a datum. . . Není hezké, když vám pacienti kouří tak silný tabák, že se člověk pokaždé rozkašle, jen tam vejde. A bylo by i lepší, kdyby jich tam neleželo tolik - to se pak hned myslí na špatnou péči nebo neschopného doktora.

ŠPITÁLNÍ RADA Ó, pokud se léčení týče, to my s Kristiánem Ivanovičem jsme zavedli vlastní metodu: čím blíž k přírodě, tím lip - nákladné léky my nepoužíváme. Člověk je tvor jednoduchý: když má umřít, umře stejně, když se má uzdravit, tak se stejně uzdraví. On by se ostatně Kristián Ivanovic s nimi těžko dohadoval, když neumí rusky ani slovo.

Lékař ze sebe vyloudí zvuk poněkud připomínající hlásku "i" a trochu hlásku "e", HEJTMAN Vám bych rovněž radil, Amosi Fjodoroviči, abyste věnoval větší pozornost úředním místnostem. V tom vašem předpokoji, kam obyčejně přicházejí strany, si začali dozorci chovat husy s malými housaty, jen to tam člověku rejdí pod nohama. Ono sice domácí hospodář- štvi je jistě pro každého věc chvalitebná a pročpak by se mu nemohl věnovat i takový dozorce, jenomže víte, na takovém místě se to nesluší. .. Už jsem vás chtěl upozornit dřív, ale pokaždé jsem nějak pozapomněl.

SOUDCE Tak já to tedy hned dneska dám všechno poslat pod nůž. Kdybyste měl chuť, přijďte na oběd.

HEJTMAN Kromě toho vypadá nehezky, když se u vás rovnou v úřadovně suší všelijaké hadry a přímo nad skříní s akty visí karabáč na psy. Já chápu, že jste myslivec, ale stejně bude lepší, když ho zatím uklidíte a někdy potom, až revizor odjede, si ho tam třeba zas můžete pověsit. A taky ten váš oficiál. . . jistě, vzdělaný člověk on je, ale táhne z něho, jako když zrovna vyšel z palírny - to taky není pěkné. Už jsem vám o tom chtěl dávno říct, ale ani nevím, co mi do toho pokaždé přišlo. Proti tomu známe prostředky, kdyby snad i měl, jak on říká, to aroma od přírody - třeba kdybyste mu poradil cibuli nebo česnek, nebo co já vím. V tomhle případě by mohl pomoci různými medikamenty tady Kristián Ivanovic.

Lékař ze sebe vyloudí stejný zvuk jako prve.

SOUDCE Ba ne, to už z něj nikdo nevyžene - on říká, že ho maminka zamlada upustila na hlavičku, a od těch dob z něj trošku táhne kořalka.

HEJTMAN No nic, to já jen pro pořádek. Pokud se týká těch vnitřních opatření a toho, čemu Andrej Ivanovic v dopise říká vroubky, nevím, co bych dodal. Vždyť co bychom si povídali: není člověka, aby neměl nějaké hříchy na svědomí.

To už je tak od samého pánaboha zařízeno a ti libertini proti tomu nadarmo brojí.

SOUDCE Čemupak říkáte vroubky, Antone Antonoviči? On není vroubek jako vroubek. Já řeknu každému upřímně, že přijímám úplatky, ale úplatky v čem? V ohařích štěňatech. To máte něco úplně jiného.

HEJTMAN Inu, ve štěňatech nebo v čem jiném - pořád jsou to úplatky.

SOUDCE A to zas ne, Antone Antonoviči. Takhle když, dejme tomu, někdo dostane kožich za pět set rublů a jeho žena lišku...

HEJTMAN No, a co z toho, že vy přijímáte úplatky v ohařích štěňatech? Zato nevěříte v pánaboha, do kostela nezajdete jakživ; to já jsem přinejmenším v té víre pevný a v kostele bývám každou neděli. Ale vy. . . Kdepak, vás já znám - když vy začnete rozkládat o stvoření světa, člověku zrovna vstávají vlasy na hlavě.

SOUDCE Ale já jsem k tornu přece došel sám od sebe, vlastním rozumem, HEJTMAN Víte, ono moc rozumu bývá někdy horší než vůbec žádný. Ostatně já jsem se o okresním soudu zmínil jen pro úplnost; popravdě řečeno, tam se sotva někdo někdy zajde podívat - to už je takový požehnaný koutek u pánaboha za pecí. Zato tuhle vy, Luko Lukiči, ano, vy jakožto školní inspektor se budete muset zvlášť podívat na naše učitele. Oni jsou to jistě učení lidé a vychodili všelijaké instituty, ale způsoby mají prapodivné, samozřejmě jistě spojené s jejich učeneckým stavem. Ten jeden například, no, s takovým macatým obličejem... teď si nevzpomenu na jméno, tak ten si neodpustí, hned jak se postaví za katedru, aby se nezašklebil, takhle (zašklebí se), a pak si rukou zpod kravaty nezačal hladit plnovous. To se rozumí, když takový ksicht udělá na žáka, tak ještě budiž - třeba se to tak nějak i patří, to já nechci rozsuzovat; ale uvažte sám, kdyby ho udělal na hosta - to by mohlo být moc zle, pan revizor, nebo kdo ještě, by si to mohl vyložit osobně. Z toho může vzniknout ošklivá patálie.

ŠKOLNÍ INSPEKTOR Co já s ním ale mám dělat? Kolikrát jsem mu to říkal. Zrovna onehdy, když přišel do školy pan představený zemanstva, tenhle na něj vystřihl takový ksicht, že jsem to v životě neviděl. No jistě, on to udělal z upřímného srdce, ale já dostal důtku: cože prý vštěpujeme mládeži volnomyšlenkářství ?

HEJTMAN Právě tak vás musím upozornit na učitele dějepisu. Hlava je to otevřená, to je vidět, a vědomostí pobral sílu, jenomže on vykládá s takovým zápalem, že se nezná. Já jsem ho jednou poslouchal - no, dokud mluvil o Asyřanech a Babyloňanech, to ještě ušlo, ale jak došel k Alexandru Makedonskému, to se nedá vylíčit, co to s ním udělalo. Seskočil ze stupínku a vší silou prásk! židlí o zem. On ten Alexandr Makedonský, toť se ví, byl nějaký hrdina, ale proč hned rozbíjet židle? erár z toho má škodu.

ŠKOLNÍ INSPEKTOR Jo, to je divous! Kolikrát už jsem mu to vytýkal. . . On vede pořád svou: "Dělejte si se mnou, co chcete, já za vědu třeba život položím." HEJTMAN Inu, takový už je ten nevyzpytatelný zákon osudu: inteligent je buď mazavka, nebo zas dělá ksichty, že smetana kysne.

ŠKOLNÍ INSPEKTOR Pánbůh chraň mít v referáte tuhle osvětu! Ze strachu člověk nevyjde, kdekdo se do toho plete, kdekdo chce ukázat, že je taky inteligent.

HEJTMAN To by ještě pořád nic nebylo, ale to inkognito zatracené! Najednou sem nakoukne: "Á, tady vás mám, hoši! A kterýpak, jářku, je tady soudce?" - "Práskin-Tláskin." - "Tak sem s tím Práskinem-Tláskinem! A kterýpak je tu špitální rada?" - "Brusinka." - "Tak sem s tím Brusinkou!" - Tohle je nejhorší ze všeho!

Výstup druhý

PŘEDEŠLÍ a POŠTMISTR

POŠTMISTR Pánové, povězte mi, co se to děje, co to k nám jede za hodnostáře?

HEJTMAN Ale copak vy jste to neslyšel?

POŠTMISTR Slyšel, od Petra Ivanovice Bobčinského. Zrovna byl za mnou na poště.

HEJTMAN No a co? Co vy si o tom myslíte?

POŠTMISTR Co já si myslím? že bude vojna s Turkem.

SOUDCE Moje řeč! to mě taky hned napadlo.

HEJTMAN Jo, to jste oba trefili kozla.

POŠTMISTR Vojna s Turkem, rozhodně. To ten Francouz pořád do toho strká pracky.

HEJTMAN Jakápak vojna s Turkem! Na nás zkrátka a dobře přijde bída - na žádného Turka. Už to víme, tady mám dopis.

POŠTMISTR No, jestli je to takhle, to vojna s Turkem nebude.

HEJTMAN Tak co, co vy, Ivane Kuzmiči?

POŠTMISTR A co jako já? Co vy, Antone Antonoviči?

HEJTMAN A co jako já? Strach, to nemám, leda tak, no, trošku... Kupci a měšťani mi dělají hlavu. Vykládají, jak prý jsem jim přišel draho, ale já, jak je pánbůh nade mnou, i kdybych snad někdy vzal z cizího, tak doopravdy vždycky docela nestranně. Už mě i napadlo (bere ho pod paží a odvádí stranou) - už mě i napadlo, jestli na mě někdo neposlal udání. Přece proč by k nám vůbec měl jezdit revizor? Poslechněte, Ivane Kuzmiči, nemohl byste vy v našem společném zájmu každý dopis, co vám přijde na poštovní úřad, před odesláním nebo před doručením takhle malinko rozpečetit, víte, a přečíst si ho, jestli tam není udání nebo zkrátka nějaké zpravodajství? A když tam nebude, tak ho potom můžete zase zapečetit; anebo nakonec můžete dopis dodat jen tak, nezapečetěný.

POŠTMISTR Já vím, já vím. . . Mně nemusíte nic vysvětlovat, tohle já dělám stejně, ani ne tak z ostražitosti jako spíš ze zvědavosti - koleno bych si dal vrtat kvůli novinkám ze světa. Řeknu vám, to je ohromně zajímavé čtení. Některý dopis si přečtete s úplnou rozkoší, jak se tam píše o všelijakých těch pádech. . . a to poučení, co načerpáte... Lepší než z "Moskevského deníku"!

HEJTMAN No, a tak mi tedy povězte, o nějakém úředníkovi z Petrohradu jste se tam nedočetl?

POŠTMISTR To ne, o žádném petrohradském tam nic nestálo, ale o těch z Kostromy a ze Saratova hodně psávají. Stejně je škoda, že nečtete dopisy, tam jsou nádherné partie. Zrovna tuhle psal jeden poručík kamarádovi a vylíčil mu bál, tak vám něco pikant. . . moc hezky, moc: "Můj život, milý příteli, plyne v elysejské blaženosti: slečen spousty, kapela vyhrává, fendrych s praporcem cválá. . ." - tuze vám, tuze procítěně to vypsal. Však proto jsem si ten dopis nechal. Já vám ho přečtu, nechcete?

HEJTMAN Počkejte, teď na to není čas. Takže buďte tak hodný, Ivane Kuzmiči: když se vám náhodou dostane do ruky nějaká stížnost nebo udání, nic se nerozmýšlejte a zadržte to.

POŠTMISTR S největším potěšením.

SOUDCE Podívejte se, my se s vámi potom vyrovnáme.

POŠTMISTR Ale propáníčka!

HEJTMAN To je v pořádku, to je v pořádku. Něco jiného by bylo, kdybyste kolem toho dělal nějaký rozruch, ale tohle přece zůstane jako v rodině.

SOUDCE Jo, ti nám navařili bryndu! A já, abych pravdu řekl, jsem měl zrovna namířeno k vám, Antone Antonoviči, chtěl jsem vám špendýrovat pěknou fenku. Rodná sestra toho psíka, kterého znáte. Vždyť jste slyšel, jak si Čeptovič a Varchovinskij usmysleli se soudit, a já si teď žij u jako pánbůh: jednou proháním zajíce u toho, podruhé u onoho.

HEJTMAN Vážení, já teď nemám pomyšlení na vaše zajíce - to zatracené inkognito mi leží v hlavě. Člověk by zrovna cekal, že se najednou otevřou dveře a - pššt. . .

Výstup třetí

PŘEDEŠLÍ a BOBČINSKIJ s DOBČINSKÝM, vcházejí celí udýchaní

BOBČINSKIJ Neslýchaná událost!

DOBČÍNSKIJ Nečekaná novina!

VŠICHNI Co je, co se děje?

DOBČÍNSKIJ Netušené věci: přijdeme takhle do hospody... BOBČINSKIJ (skočí mu do řeči) Přijdeme s Petrem Ivanovičem do hospody... DOBČÍNSKIJ (skočí mu do řeči) Ale pardon, Petře Ivanoviči, já to řeknu.

BOBČINSKIJ Ale ne, pardon, přece já to... pardon, pardon... vy ani nemáte to vyjadřování...

DOBČINSKIJ A vy se spletete a něco vynecháte.

BOBČINSKIJ Nevynechám, namouduši nevynechám. Tak už mě nepřerušujte, ať to můžu říct, nepřerušujte mě! Pánové, buďte tak laskaví a řekněte, ať mě Petr Ivanovič nepřerušuje.

HEJTMAN Tak už mluvte, prokristapána, co se děje? Já mám srdce až v krku.

Sedněte si, pánové! Vemte si židle! Petře Ivanoviči, tady máte židli.

Všichni se usazují kolem obou Petrů Ivanovičů.

BOBČINSKIJ Pardon, pardon, já bych to vzal všechno popořádku. Hned jak jsem měl tu čest se s vámi rozloučit poté, co jste ráčil být sklíčen obdrženým dopisem, že ano, - no tak potom jsem zaběhl. . . ale prosím vás, Petře Ivanoviči, neskákejte mi do řeči! Já to přece všechno, ale všechno, ale všechno vím, že ano. Tak tedy já, jak ráčíte rozumět, jsem zaběhl ke Škatulkinovi. A poněvadž jsem nezastihl Škatulkina doma, že ano, tudíž jsem zašel tady k Ivanu Kuzmičovi, abych mu oznámil, jakou novinu jste dostal, no, a cestou od něho potkám Petra Ivanoviče. ..

DOBČINSKIJ (skočí mu do řeči) U boudy, co prodávají pirohy.

BOBCINSKIJ U boudy, co prodávají pirohy. No, a jak tak potkám Petra Ivanoviče, hned mu povídám: "Slyšel jste, jářku, o té novině, jakou dostal Anton Antonovič z důvěryhodného pramene?" A Petr Ivanovic už o tom slyšel od vaší služky Avdoťji, když jste ji poslali, nevím pro co, k Filipu Antonoviči Počečujevovi.

DOBČINSKIJ (skočí mu do řeči) Pro soudeček na francouzskou kořalku.

BOBCINSKIJ (odstrkuje jeho ruku) Pro soudeček na francouzskou kořalku. Tak my jsme tedy šli s Petrem, že ano, Ivanovičem k Počečujevovi... Ale no tak, Petře Ivanoviči... netento... neskákejte mi do řeči, prosím vás, neskákejte mi do řeči!... Šli jsme k Počečujevovi a cestou Petr Ivanovič povídá: "Zajdeme, jářku, do hospody. V žaludku mám jak... od rána jsem neměl v ústech, žaludek se mi jen jen klepe. . ." že ano, tedy žaludek Petra Ivanoviče. "A hostinskému, jářku, přivezli zrovna čerstvé lososy, tak něco pojíme." Jen přijdeme do hospody, tak zrovna nějaký mladý pán...

DOBČINSKIJ (skočí mu do řeči) Slušného zevnějšku, ve vycházkovém obleku...

BOBČINSKIJ Slušného zevnějšku, ve vycházkovém obleku, takhle přechází po lokále a v obličeji takový vám ostrovtip, ten výraz.. . tak si vede, a tadyhle (krouží si rukou okolo hlavy) spousta, spousta, spousta všeho. Já, jako když něco tuším, povídám Petru Ivanovičovi: "Tady mi, prosím pěkně, něco neštymuje." A Petr, že ano, Ivanovič hned zakýval prstem a přivolal hostinského, že ano, hostinského Vlasa, tři neděle je to, co mu žena porodila, a takový klučina šikovný to bude, povede hospodu po tatínkovi. A jak tak toho Vlasa přivolal, Petr Ivanovič se ho hned potichoučku ptá: "Kdopak je, jářku, ten mladý pán?", a Vlas mu hned odpoví: "To je," povídá mu. . . Ale tak mi neskákejte do řeči, Petře Ivanoviči, prosím vás, neskákejte mi do řeči; vy to tak nevypovíte, namouduši, vy si šlapete na jazyk; kolem jednoho zubu vám to šišlá, já to znám... "To je," povídá mu, "jeden mladý pán, úředník," - ano, prosím pěkně - "přijel z Petrohradu a jmenuje se, jářku, Ivan Alexandrovič Chlestakov, že ano, a jede prý, jářku, do Saratovské gubernie a prapodivně se, jářku, prezentýruje: už druhý týden tu bydlí, z hospody nevyjde, všechno si dává na dluh a ani kopějku nechce platit." Jak tohle povídal, mně se hned rozsvítilo. "Aha!" povídám Petru Ivanovičovi. . .

DOBČINSKIJ Ne, Petře Ivanoviči, to já jsem povídal "aha!".

BOBČINSKIJ Nejdřív jste to povídal vy a potom jsem to povídal taky já. "Aha!" povídáme s Petrem Ivanovičem. "A copak, že trčí tady, když ho cesta vede do Saratovské gubernie?" Ano, prosím pěkně. A tenhleten, to je právě ten hodnostář.

HEJTMAN Kdo, jaký hodnostář?

BOBČINSKIJ Ale ten hodnostář přece, o kterém jste ráčil obdržet tu relaci - ten revizor.

HEJTMAN Co to říkáte, pánbůh zachraň! to není on.

DOBČINSKIJ Je to on! Ani neplatí, ani dál nejede. Kdo by to byl, když ne on? A poštovskou ceduli má vypsanou do Saratova.

BOBČINSKIJ Je to on, je, namouduši. . . Takový bystrozraký pán, všechno má hned v patrnosti. Viděl nás s Petrem Ivanovičem jíst rybu - to my hlavně proto, že Petr Ivanovic říkal o tom svém žaludku. . . jo, a on se nám jen takhle podíval do talířů. Úplně mě mráz obešel.

HEJTMAN Bůh nás netrestej! Kdepak tam bydlí?

DOBČINSKIJ V čísle pět, hned proti schodům.

BOBČINSKIJ Zrovínka v tom pokoji, jak se loni seprali ti přespolní oficíři.

HEJTMAN A už je tu dlouho?

DOBČINSKIJ Ale čtrnáct dní. Na svatého Vasilije přijel.

HEJTMAN Čtrnáct dní! (Stranou.) Ježíšku na křížku! Patroni zemští, stůjte při mně! V těch čtrnácti dnech jsem dal napráskat kaprálce! Arestanti nedostávali proviant! Po ulicích pastouška, svinčík! Ta ostuda! ta ubohost! (Popadne se za hlavu.) ŠPITÁLNÍ RADA Tak co teď, Antone Antonoviči? Pojedeme v plné parádě do hospody.

SOUDCE To ne, to ne! Napřed měšťanosta, duchovenstvo, kupci; to zrovna v knize "Skutkové Johana Zednáře". . .

HEJTMAN Nene; jenom to nechtě na mně samotném. Ledacos mě v životě potrefilo, přešlo to, a ještě mi nakonec děkovali. Snad nás v tom pánbůh nenechá ani tentokrát. (K Bobčinskému.) Říkáte, že je mladý?

BOBČINSKIJ Mladý, takových tři-čtyřiadvacet, nanejvýš o trochu víc.

HEJTMAN Tím líp, mladého snáz prokoukneme. Horší by byl nějaký starý lišák, ale mladík bude mít všechno napsané na nose. Vy se, pánové, připravujte ve svých referátech, a já tam zajedu sám, nebo třebas tady s Petrem Ivanovičem, privátně, jako procházkou, obhlédnout, jestli se u nás špatně nezachází s cestujícími. Hej, Pendrekove!

PENDREKOV Zde!

HEJTMAN Běž honem pro komisaře; nebo počkej, tebe tu potřebuju. Řekni dole někomu, ať mi rychle sežene komisaře, a vrať se sem.

Strážmistr překotně odbíhá.

ŠPITÁLNÍ RADA Jdeme, jdeme, Amosi Fjodoroviči! Doopravdy by mohl být malér.

SOUDCE Ale čeho vy byste se bál? Narazíte pacientům čisté čepce, a bašta fidli.

ŠPITÁLNÍ RADA Jo, kdyby čepce! Pacienti mají dostávat polívku z vloček, a zatím mi tam všude po chodbách tak smrdí zelí, že člověku div nos neupadne.

SOUDCE To já jsem zas v tomhle směru klidný. Prosím vás, kdo by co hledal u okresního soudu? A kdyby i nakoukl do akt, hned ho přejde humor. Vždyť já už tu sedím na soudcovském místě patnáct let, a pořád, jak se podívám do nějakého protokolu - ale! jen takhle mávnu rukou. Ani sám Šalamoun by nepoznal, co je tam pravda a co ne.

Soudce, špitální rada, školní inspektor a poštmistr odcházejí, ve dveřích se srazí s vracejícím se strážmistrem.

Výstup čtvrtý

HEJTMAN, BOBČINSKIJ, DOBČINSKIJ a STRÁŽMISTR.

HEJTMAN Tak co, drožka je dole?

STRÁŽMISTR Je.

HEJTMAN Tak skoč ven. . . nebo ne, počkej! Skoč a přines mi. . . A kde jsou vůbec ostatní? copak jsi tu sám? Přece

jsem nařídil, aby tu byl taky Prochorov.

Kde je Prochorov?

STRÁŽMISTR Prochorov je na strážnici, jenomže není schopnej služby.

HEJTMAN Jakto?

STRÁŽMISTR Inu tak - přivezli ho poránu jako cep. Dvě putýnky vody už jsme na něj vylili, ještě se neprobral.

HEJTMAN (chytne se za hlavu) Ach, panebože, panebože! Skoč honem ven, nebo počkej -skoč nejdřív ke mně do pokoje a přines mi šavli a ten nový klobouk. No, Petre Ivanoviči, pojedeme!

BOBČINSKIJ Já taky, já taky. . . dovolte mi taky, Antone Antonoviči!

HEJTMAN Ne, ne, Petře Ivanoviči, to nejde, to nejde! Bylo by nás tam moc, a taky se ani do drožky všichni nevejdeme.

BOBČINSKIJ To nic, to nic, tak já poběhnu, jako křepelička poběhnu za vozem. Já bych rád jen škvírkou, prosím pěkně, mezi dveřmi se na něj podíval, jak on si tam vede. . .

HEJTMAN (připíná si šavli, ke strážmistrovi) Hned utíkej, vem strážníky a každý ať popadne... Hele, ta šavle je ale podrápaná! Abdulin, kramář mizerná, vidí, že má jeho hejtman starou šavli, ale ne aby mu poslal novou. Ach, ta banda poťouchlá! A to bych se vsadil, že už tam darebáci někde, potajmu skládají supliky. Ať každý popadne jednu ulici. . . sakra, co říkám ulici - jedno koště! a ať zametou celou ulici, co vede k hospodě, a aby ji zametli pořádně. . . Rozumíš? A ty si taky dej pozor, ty - ty jeden! tebe dobře znám, ty tvoje kamaráčofty a ulejvání stříbrných lžiček do bagančat - pozor, já mám pod čepicí!. . . Jaks to udělal u kupce Čerňajeva, no? Dva aršíny sukna ti dal na mundúr, a tys mu stopil celou roli. Dej si pozor!

Takhle krást, na to máš nízkou šarži. Padej!

Výstup pátý

PŘEDEŠLÍ a POLICEJNÍ KOMISAŘ

HEJTMAN Á, Stěpan Iljič. Kam jste se kristapána poděl, prosím vás?

POLICEJNÍ KOMISAŘ Ale tuhle jsem byl, zrovna za vraty.

HEJTMAN Tak už poslouchejte, Stěpane Iljiči! Přijel ten hodnostář z Petrohradu. Co jste zařídil?

POLICEJNÍ KOMISAŘ Inu všechno tak, jak jste rozkázal. Strážmistra Vejložkina jsem poslal s mužstvem zametat chodník.

HEJTMAN A kde je Držhuba?

POLICEJNÍ KOMISAŘ Držhuba jel se stříkačkou.

HEJTMAN A Prochorov je namol?

POLICEJNÍ KOMISAŘ Namol.

HEJTMAN Jak jste ho tak nechali se zřídit?

POLICEJNÍ KOMISAŘ Ale bůhví. Včera se strhla rvačka na předměstí, jel to tam rovnat a vrátil se namol.

HEJTMAN Poslechněte, tak to udělejte takhle: strážmistr Vejložkin. . . ten má figuru, tak ať se pro parádu postaví na most. A dejte honem shodit tu starou ohradu, co je vedle ševce, a postavit tam klacek s víchem slámy, jako že je to asanace. Ono čím víc bouraček, tím čilejší vypadá městská správa. Ach, ježíšmarjá! já už málem zapomněl, že za tou ohradou je navážka, dobře padesát fůr všelijakého smetí. To je ale hnus, tohle město! stačí někde postavit pomník nebo obyčejnou ohradu, a už tam ode všech sakrů natahají neřádstva! (Vzdychne.) A kdyby se ten cizí hodnostář vyptával chlapů, jestli jsou spokojení, tak aby všichni odpovídali: "Se vším jsme spokojení, vaše blahorodí"; a kdo nebude spokojený, tomu já to pak spočítám, tu jeho nespokojenost. . . Ach, ach, achich, achich, ach! hříšník jsem, bídný hříšník. (Místo klobouku si bere krabici.) Panebože, dej, abych se tohohle jenom brzo zbavil, a já ti pak zapálím

ale takovou svíčku, jakou ti ještě nikdo nezapálil - každá ta bestie kupecká musí složit tři pudy vosku. Ach panebože, panebože! Jedeme, Petře Ivanoviči! (Místo klobouku si chce nasadit papírovou krabici.) POLICEJNÍ KOMISAŘ Antone Antonoviči, to je škatule, to není klobouk.

HEJTMAN (odhodí krabici) Škatule neškatule, čert ji vem! Jo, a kdyby se zeptal, proč pořád nestojí špitální kostel, když jsme na něj před pěti roky dostali subvenci, tak nezapomenout mu říct, že stavět se začal, ale že shořel. Taky jsem o tom poslal hlášení. Nebo jinak se někdo náhodou poplete a z blbosti mu řekne, že se vůbec nezačalo. A taky Držhubovi vzkázat, ať ty svoje mlátičky drží zkrátka - ten by pro pořádek nadělal monokly vinným nevinným. Jedem, jedem, Petře Ivanoviči! (Odejde a vrátí se.) A vojáky jen tak beze všeho nepouštět na ulici - ten náš hadrnický garnizón si narazí mundúr rovnou na tělo a vespod nemají nic. Všichni odcházejí.

Výstup šestý

ANNA ANDREJEVNA a MÁŠENKA vběhnou na jeviště

ANNA ANDREJEVNA Kde jsou, no, kde jsou? Ach panenkomarjá! (Otevře dveře.) Muži!

Antošo! Antone! (Rychle.) A to všechno ty a všechno kvůli tobě. To se začne nimrat: "Tuhle ještě špendlíček, tuhle šáteček." (Běží k oknu a křičí.) Antone, kam jedeš, kam jedeš? Co je, přijel? revizor? má fousy! jaké má fousy?

HLAS HEJTMANA Až pak, maminko, až pak!

ANNA ANDREJEVNA Až pak? To nás tak vytrhne - až pak! Já nechci až pak. . . Aspoň mi řekni, co je zač - plukovník? Co? (Opovržlivě.) Je pryč! Tohleto to ti ještě připomenu! To mlela pořád: "Mamičko, mamičko, počkejte, jen si zašpendlím vzadu šáteček, hned to bude." Jo, hned - tumáš! Nic nevíme - tumáš! A to v jednom kuse to tvoje zatracené fiflenění: slyší, že přišel poštmistr, tak honem před zrcadlo a nakrucovat se tam nalevo napravo. To si maluje, že jí poštmistr nadbíhá, jenomže on se ti pošklebuje za zády, jen se otočíš.

MÁŠENKA Ale mamičko, co teď můžeme dělat? Za dvě hodiny už stejně budeme vědět všechno.

ANNA ANDREJEVNA Za dvě hodiny! děkuj u pěkně. Tos mě ráčila potěšit! Že už tě rovnou nenapadne říct, že za měsíc to můžeme vědět ještě líp! (Vyklání se z okna.) Hej, Avdoťjo! No? Avdoťjo, heleď, slyšelas, že někdo přijel?. . .

Neslyšela? To je ale husa! Že jen mává rukama? Ať si mává, zeptat se ho můžeš. Nic jí neřekli! Pitominek plnou hlavu, jen na kluky to myslí. Cože?

Moc rychle odjeli! no tak běž za drožkou. Utíkej, hned utíkej! Slyšíš, běž a vyptej se, kam jeli, na všechno se pořádně vyptej: kdo to přijel, jaký je - slyšíš? Koukni tam škvírou a všechno obhlídni, podívej se mu do očí, jestli je černooký nebo ne, a vcukuletu ať jsi tu zpátky, slyšíš? Honem, honem, honem, honem! (Pokřikuje tak dlouho, dokud nespadne opona. Nakonec opona zakryje obě dvě, stojící u okna.)

JEDNÁNÍ DRUHÉ

Pokojík v hostinci. Postel, stůl, kufr, prázdná láhev, vysoké boty, kartáč na šaty atd.

Výstup první

OSIP (leží na pánově posteli) Krucinál, já bych ale žral, a v břiše mi rumpluje, jako kdyby celej regiment hornistů vytruboval. Kdepak, takhle teda domů nedojedem! A teďka, babo, raď! Šest neděl už je to, co jsme z Pitěru pryč!

Rublíky chlapec cestou probendil, teď tu sedí jako po vejprasku a už si vůbec nevyskakuje. A stačily mu, bohatě mu stačily na postilióna; jenže to ne, bodejť, to se v každým městě musíme nechat vidět! (Pitvoří se.) "Hej, Osipe, běž mi najít pokoj, ten nejlepší, a taky jídlo mi poruč to nejlepší - já špatné jídlo nesnesu, já musím mít jen nejlepší jídlo." Ještě snad, kdyby byl něčím kloudným, ale dyť je to obyčej něj piškudla! Dá se do řeči s pocestnejma, pak si hodí partičku - jo, teď máš dohráno! Ach jo, takovýho života já už mám po krk! Na vsi je vážně lip: člověk tam sice nemá to vyražení, ale taky zas ne ty starosti - namluví si ženskou, a potom už jen do smrti leží za pecí a láduje se pirohama. Samosebou, já se nehádám - fakt je, že ze všeho nejlíp je v Pitěru. Jen ty peníze mít, jinač se tam žije nóblově a politycky: dívadla, drezírovaný pudlíci a zkrátka co si kdo usmyslí. Řeči tam všichni vedou tak delikatesně fajnový, jako když je každej málem hrabě; člověk přijde na Ščukinskej trh, kramáři tam na něj pokřikujou "jen račte, vašnosti!"; na přívoze sedí v loďce vedle pana rady; když má chuť se pobavit, skočí si do krámu, tam mu veterán s metálama povykládá, jak táhli na Napoleona, a nastíní mu, co která hvězda na nebi znamená, takhlenc, jako na dlani je mu to jasný. Stará plukovníková tam zajde, jindy tam zas nakoukne služtička, taková. . . mňo, mňo, mňo.' (Uchechtává se a potřásá hlavou.) Galantérní móresy, krucinál! Sprostýho slova tam neslyšíš jaktěživo, každej ti vyká. Když už jednoho nebaví chodit, tak si mávne na fiakristu a sedne si jako pán; a když se mu nechce platit, no prosím, co by ne: v každým domě průjezd, tam se

prošmejkne, že ho zaboha nenajdou. Špatný tam je akorát to, že se jednou najíš jako král, podruhý zase louskáš švaby, jako třeba teďka. A všechno je to jeho vina. Tatík pošle prachy, ale mladej ne aby je udržel - jo, kdepak!. . .

začne si dávat bene: kočárem se vozí, dennodenně si dává kupovat lístek do dívadla, a potom za tejden, hele - už posílá novej frak do tandlmarku.

Někdy prošustruje všechno do poslední košile, akorát to sáčko a utíkáček mu zůstanou. . . Namoupravdu, je to tak! A taková parádní látka, englická!

na stopadesát rublů ho ten frak přijde, a voň ho pak nechá ve frcu za dvě pětky; a kalhoty, to už hanba mluvit - ty zapůldarma. A čím to? - inu tím, že nic pořádnýho nedělá:, než by postupoval v ouřadě, to si radši vyrazí špacírovat na korzeto, kartičky si hodí. Jo, vědět to tak starej pán!

Ten by nehleděl, jestli ses ministeriál, přehnul by tě přes koleno a takovejch by ti jich nasázel, že by ses čtyři dni drbal. Jednou jsi ouřada, tak koukej ouřadovat. Zrovna teď hostinskej povídal, přej najíst vám nedám, dokuď nezaplatíte outratu - no, a co když nezaplatíme?

(Vzdychne.) Ach panenkomarjá, aspoň slza bramboračky kdyby byla! Já bych, jak tak koukám, sežral i čerta s rohama. Někdo klepe; to už tu bude zpátky. (Spěšně se skulí z postele.)

Výstup druhý

OSIP o CHLESTAKOV

CHLESTAKOV Tumáš, ukliď to. (Podá mu čepici a hůlku.) A, už ses mi zase válel po posteli?

OSIP Ale, co bych se válel? To sem v životě neviděl postel, či co?

CHLESTAKOV Nelži, válel ses; koukej, je celá zmuchlaná.

OSIP Ale, co je mi po ní! Copak nevím, co je to postel? Mám nohy, můžu postát.

Co já s vaší postelí?

CHLESTAKOV (přechází po místnosti) Podívej se do klobouku, není tam ještě tabák?

OSIP Ale, kdepak by se tam nabral tabák? Skorém tejden je to, co jste ho dokouřil..

CHLESTAKOV (přechází sem tam a všelijak kříví ústa, posléze promluví zvučným a rázným hlasem) Poslouchej... ty, Osipe!

OSIP Co si račte?

CHLESTAKOV (hlasem sice zvučným, ale už ne tak rázným) Skoč tam.

OSIP Kam?

CHLESTAKOV (hlasem už ani rázným, ani zvučným, div ne prosebně) Dolů, do lokálu. . .

Řekni jim tam. . . ať mi pošlou oběd.

OSIP Ba ne, mně se nechce.

CHLESTAKOV Co si to dovoluješ, ty troubo?

OSIP Ale, co by, to máte jedno - i kdybych tam šel, tak z toho stejně nic nebude. Povídal hostinskej, že už vám nic k jídlu nedá.

CHLESTAKOV Jak si to představuje, že nedá? To je ale pitomost !

OSIP Taky přej zajdu, povídal, za hejtmanem; třetí tejden už prej mi tvůj pán nezaplatil. Vy s pánem jste přej dva syčáci a tvůj pán je podvodník. My přej už jsme takovejch vyžírků a lumpů viděli.

CHLESTAKOV A ty z toho máš ohromnou legraci, ty dobytku, že mi to všechno můžeš přeříkávat.

OSIP Povídal: To přej si každej takovej přijede, uhnízdí se mi tu, zadluží se, ani vyhodit ho potom nemůžu. Se mnou ať si přej nehraje, rovnou ho zažaluju, a na policii s ním, a do kriminálu.

CHLESTAKOV Nono, tak už toho nech, troubo! Skoč tam, jen tam skoč a vyřiď mu to. To je ale hovado!

OSIP No tak já vám sem toho hostinskýho radši rovnou zavolám.

CHLESTAKOV Co bys ho volal? Jdi a řekni mu to sám.

OSIP Ale fakt, milostpane. . .

CHLESTAKOV Tak běž, ksakru! zavolej ho. (Osip odejde)

Výstup třetí

CHLESTAKOV (sám)

To je hrůza, jaký já mám hlad! Trochu jsem se prošel, říkám si, třeba tě ten apetit přejde. . . jo, čerta, nepřešel! Inu, to ta Penza, tam se tolik nerozšoupnout, měl jsem teď na cestu k našim. Ten setník od pěchoty mě rozebral jaksepatří, list mu padal, prevítovi, že to bylo k nevíře. Sotva čtvrt hodinky poseděl, ale co jsem vynesl, to hopnul. A přitom bych si to s ním hrozně rád rozdal znova. To je všechno jenom náhoda. Tady je to ale Zapadákov! Ani zelinář tu nedá na dluh. (Pohvizduje si nejdřív něco z "Roberta Ďábla", pak z "Nešijte mi, má matičko" a nakonec něco mezi tím.) Ne a ne aby už někdo přišel.

Výstup čtvrtý

CHLESTAKOV, OSIP a PODOMEK

PODOMEK Povídal hospodář, abych se voptal, co si račte.

CHLESTAKOV Vítej, chlapče! Tak co zdravíčko, slouží?

PODOMEK Zaplaťpámbu.

CHLESTAKOV No, a co, jak to vypadá u vás v hostinci? Jestlipak všechno klape?

PODOMEK Jo, zaplaťpámbu, všechno.

CHLESTAKOV Hostů hodně?

PODOMEK Jo, dost.

CHLESTAKOV Poslechni, kamaráde, mně pořád nějak nenesou oběd, tak prosím tě, popožeň to tam - víš, já mám hned po obědě řízení.

PODOMEK Když von hospodář povídal, že už vám nic nedá. Dočista už chtěl dneska jít k hejtmanovi si stěžovat.

CHLESTAKOV No ale nač by si stěžoval? Uvaž sám, kamaráde, copak to takhle jde? Něco přece jíst musím. Jinak bych se úplné zhubnul. Hlad mám až běda, to tedy bez legrace.

PODOMEK Jo, prosím. Von povídal: "Najíst mu nedám, dokavaď nezaplatí, co dluží." Takhlenc to, račte vědít, povídal.

CHLESTAKOV No tak ho přesvědč, vymluv mu to.

PODOMEK Nojo, ale co mu mám říct?

CHLESTAKOV Vysvětli mu, že se doopravdy musím najíst. Peníze, no, to se rozumí. . . On si myslí, buran jeden, když jemu nevadí zůstat od rána do večera o hladu, že druhým taky ne. To jsem ještě neviděl!

PODOMEK Tak já mu to třebas řeknu.

Výstup pátý CHLESTAKOV (sám)

To bude stejně peklo, jestli mi nedá ani kousek něčeho k jídlu. Já mám hlad jak nikdy v životě. Což pustit do oběhu něco z garderóby?

Kdepak, to zase budu radši o hladu, ale domů přijedu chozený po petrohradsku. Škoda, že mi kočárník nechtěl pronajmout ekvipáž, to by přece bylo, hergot, přijet si domů v kočáře, přirachotit jak sto hromů někam k sousedům na statek nebo ke kupci do dvora, lucerny po stranách a Osip v livreji vzadu na stupátku. To si umím představit, jak by se všichni vyplašili: co je to zač, co se děje? A přijde lokaj (napřímí se a hraje lokaje): "Ivan Alexandrovič Chlestakov z Petrohradu prosí o přijetí." Ti balící ani nevědí, co znamená "prosí o přijetí". K nim když už přijede nějaký ten hejl prasečkářská, tak se hrne rovnou do salónu, slon jeden.

Takhle se přitočit k nějaké pěkňoučké dcerunce: "Milostivá slečno, jak já jsem. . ." (Mne si ruce a šoupá botkou.) Fuj! (uplivne) až je mi z toho hladu nanic.

Výstup šestý CHLESTAKOV, OSIP, pak PODOMEK

OSIP Nesou voběd.

CHLESTAKOV (tleská a poskakuje na židli) Nesou! nesou! nesou!

PODOMEK (s talíři a ubrouskem) To už vám hospodář dává posledně.

CHLESTAKOV Nojo, hospodář, hospodář. . . Kašlu ti na hospodáře! Co tam máš?

PODOMEK Polívku a pečený hovězí.

CHLESTAKOV Cože, jenom dva chody?

PODOMEK Jo, prosím.

CHLESTAKOV No to je ale pitomost! to já neberu, řekni mu, co tohle u všech všudy má znamenat?. . . To je málo.

PODOMEK To ne, voň hospodář povídá, že je toho až až.

CHLESTAKOV A kde máš omáčku ?

PODOMEK Vomáčka neni.

CHLESTAKOV Jak to, že není? Sám jsem viděl, když jsem šel kolem kuchyně, kolik jí tam vařili. A v lokále dneska ráno takoví dva mrňousové jedli lososa a spoustu věcí k tomu.

PODOMEK Ale vono třebas i je, ale neni.

CHLESTAKOV Jak to, že není?

PODOMEK Ale no tak zkrátka neni.

CHLESTAKOV A co losos, co rybičky, co karbanátky?

PODOMEK Jo, to je pro ty pořádnější, prosím.

CHLESTAKOV Ježíši, to je blbec!

PODOMEK Jo, prosím.

CHLESTAKOV Ty prasáku hnusná.. . Jak to, že oni si dávají, a já si nedávám? Proč já, hergot fix, nemůžu taky? Copak to nejsou hosti zrovna jako já?

PODOMEK Inu přeci to se ví, že nejsou jako vy.

CHLESTAKOV Tak co jsou zač?

PODOMEK Vobyčejnský jsou zač! to se přeci ví: platěj hotově.

CHLESTAKOV S tebou se bavit nebudu, mamlase. (Nalévá si polévku a jí.) Co je to za polívku? Tos nalil rovnou do

mísy vodu - žádnou chuť to nemá, jenom smrdí. Já tuhle polívku nechci, přines mi jinou.

PODOMEK My to bérem, prosím. Hospodář povídal, že jestli nechcete, máte nechat bejt.

CHLESTAKOV (brání mísu rukou) Nonono... přestaň, troubo. To jsi navyklý, viď, jednat s jinou sortou - jo, kamaráde, z těch já nejsem! se mnou si radši nic. . .

(Jí.) Kristepane, to je polívka! (Jí dál.) Mně se zdá, že takovou polívku ještě jakživo nikomu na světě nedali - peří v tom plave místo mastnoty.

(Krájí slepičí maso.) Jeje, jeje, jeje, to je ale slepice! Dej sem to hovězí!

Zůstalo tam trochu polívky. Osipe, vem si. (Krájí hovězí.) Tohleto že je hovězí? To u mě není vůbec hovězí.

PODOMEK Tak co je to teda?

CHLESTAKOV To čert ví, co to je, ale hovězí ne. Podešev je to, upečená místo hovězího.

(Jí.) Lumpové, šupáci, tohle dávat k jídlu! Panty si člověk vykloubí, než toho sní kousek. (Šťourá se prstem v ústech.) Pacholci! Hotová kůra ze stromu, vydloubnout se to nedá; zuby z toho žrádla zčernají. Lumpové!

(Utírá si ústa ubrouskem.) Už tam nic nemáš?

PODOMEK Ne.

CHLESTAKOV Šupáci! pacholci! a už ani trochu omáčky nebo kus buchty. Darmožrouti!

jenom dřít hosty, na to je užije.

Podomek sbírá talíře a spolu s Osipem je odnáší.

Výstup sedmý

CHLESTAKOV, pak OSIP

CHLESTAKOV Po obědě jako po vejprasku - jenom jsem dostal chuť. Mít pár drobných, poslal bych si na náměstí aspoň pro dalamánek.

OSIP (vchází) Přijel hejtman, vyptává se dole a shání se po vás.

CHLESTAKOV (polekán) To je tedy rána! Neřád hospodský už si stačil jít stěžovat! A co když mě vážně strčí za mříže? No vlastně, kdyby to proběhlo slušně, třeba bych i. . . ne, ne, to ne! Dole se lajdají oficíři a měšťani po korze, a já jako na potvoru zrovna udělal frajera a hodil očkem po jedné kupecké dcerušce.

. . Ne, to ne. . . A co je on vůbec zač, co si to vlastně troufá? Copak já podle něj jsem - hokynář nebo příštipkář? (Dodává si ducha a vypíná se.) Ale já mu to řeknu rovnou: "Co si to dovolujete, co si to..." (Klika ve dveřích se pohne; Chlestakov bledne a krčí se.)

Výstup osmý

CHLESTAKOV, HEJTMAN a DOBČINSKIJ,

Hejtman vejde a zastaví se. Oba po několik okamžiků vylekaně poulí oči jeden na druhého.

HEJTMAN (trochu se vzpamatuje a přitiskne ruce na švy kalhot) Poslušně hlásím příchod!

CHLESTAKOV (uklání se) Má poklona. . .

HEJTMAN Pardon.

CHLESTAKOV Prosím.

HEJTMAN Jest mou povinností jakožto hejtmana zdejšího města pečovati o to, aby se zde cestujícím a vůbec všem řádným lidem nižádná příkoří. . .

CHLESTAKOV (zpočátku se trochu zakoktává, ale ke konci své repliky už mluví nahlas) No, a co mám dělat?. . . Já za to nemůžu... Já vážně zaplatím... Naši mi pošlou. Bobčinskij nakukuje mezi dveřmi. Když už, tak za to může on: maso mi posílá jako podešev, a polívku - pánbůhví, jaké svinstvo tam nabryndal, musel jsem ji vylít z okna. Moří mě hlady od rána do večera. . .

A ten čaj jak má divný. . . po rybině je cítit, ne po čaji. Co jsem já komu. .

. Tohle jsem v životě neviděl!

HEJTMAN (zaraženě) Promiňte, já za to skutečně nemohu. Na trhu mívám hovězí vždycky čerstvé. Vozí ho sem řezníci z Cholmogor, to jsou slušní lidé a nepijou. Já vůbec nevím, odkud bere takovéhle. Ale pokud by vám tu snad něco nevyhovovalo, tak... Dovolte mi, abych vám nabídl přestěhování do jiného bytu.

CHLESTAKOV Ani mě nenapadne! Já vím, co znamená do jiného bytu: to má být do basy.

Ale jakýmpak právem? No copak si to dovolujete? No já tadyhle přece. . .

Já sloužím v Petrohradě. (Dělá hrdinu.) Já, já, já...

HEJTMAN (stranou) Mújtybože na nebi, to je ale vztekloun! Všechno ví, všechno mu vyzradili ti kupci zatracení!

CHLESTAKOV (naparuje se) A přijďte si třeba s celou tou vaší bandou - já nejdu. Poženu to rovnou k ministrovi. (Buší pěstí do stolu.) Nechte si to! nechte si to!

HEJTMAN (tuhne v pozoru a celý se klepe) Mějte slitování! neničte mi život! Ženu mám, děti maličké. . . nedělejte chudáka nešťastným.

CHLESTAKOV Ani mě nenapadne! Ještě tohle ke všemu! co je mi po tom? Ze vy máte ženu a děti, proto já mám jít do basy? to se vám tedy povedlo. Bobčinskij nakoukne do dveří a polekán se schová. Ne, pěkně děkuju - ani mě nenapadne.

HEJTMAN (klepe se) To všechno jen z nevědomosti, přisámbohu jen z nevědomosti.

Hmotná tíseň. . . Račte posoudit sám: gáže mi nestačí ani na chleba se solí. Pokud se třeba i vyskytly nějaké ty úplatky, to byl úplný pakatel - něco do kuchyně nebo pár loket na šaty. Co se týče té kaprálovy ženy, která teď vede krámek, že jsem jí jako měl dát vysázet pětadvacet, to je pomluva, namouduši pomluva. To si vymysleli moji nepřátelé, to jsou lidi, že by mi i na život sáhli.

CHLESTAKOV A co má být? Mně do nich nic není. (Zamyslí se.) Stejně ale nechápu, proč mi tu povídáte o nějakých nepřátelích nebo kaprálově ženě. . . kaprálka sem, kaprálka tam, ale mně dát vysázet pětadvacet, to si netroufnete, na to jste krátký! . .. To už přestává všechno, podívejte se na něj!. . . Já zaplatím, hotově zaplatím, ale teď nemám. Proto tu taky trčím, že nemám ani šesták!

HEJTMAN (stranou) Ach, to je ale machr! Hele ho, kam to zahrál! jak to všechno zmotal! čert aby se v něm vyznal. Člověk neví, za který konec ho popadnout.

Nojo, ale jít už do toho musíme, padni komu padni. Ať je, co je, půjdeme do toho na blind. (Nahlas.) Máte-li skutečně nedostatek peněz nebo čehokoliv jiného, jsem vám ihned k službám. Je mou povinností pomáhat cestujícím.

CHLESTAKOV Půjčte mi, půjčte! Hned se vyrovnám s hostinským. Stačilo by mi takových dvě stě rublů, možná i míň.

HEJTMAN (vytáhne bankovky) Rovných dvě stě rublů, s počítáním se ani neobtěžujte.

CHLESTAKOV (přijímá peníze) Tisíceré díky. Hned vám je potom z domova pošlu... u mne je to raz dva. . . Vidím, že jste hodný člověk. Takhle je to docela jiná řeč.

HEJTMAN (stranou) No, pánbůh zaplať! peníze vzal. Už se to myslím všechno obrací k lepšímu. Však jsem mu taky místo dvou stovek strčil čtyři.

CHLESTAKOV Hej, Osipe!

Osip vejde.

Zavolej podomka! (K hejtmanovi a Dobčinskému.) Ale proč stojíte? Račte, prosím, posaďte se. (K Dobčinskému.) Posaďte se, prosím.

HEJTMAN Neobtěžujte se, my můžeme postát.

CHLESTAKOV Jen se račte posadit, prosím. Já teď plně nahlížím upřímnost vaší povahy a vaše dobré srdce, i když se vám přiznám, že už jsem myslel, že mě jdete. .

. (K Dobčinskému.) Posaďte se.

Hejtman a Dobčinskij si sedají. Bobčinskij nakukuje do dveří a poslouchá.

HEJTMAN (stranou) Musíme si víc troufat. Chce, abychom ho měli za to inkognito.

Dobrá, taky mu namalujeme straku na vrbě: budeme dělat, jako že vůbec nevíme, co je zač. (Nahlas.) My tady s Petrem Ivanovičem Dobčinským, zdejším statkářem, jsme v rámci úřední pochůzky zvláště zašli do hostince, abychom se informovali, zda se tu dobře pečuje o cestující, protože já nejsem jako jiný hejtman, který se o nic nestará, nýbrž já, já krom svého úřadu i z křesťanské lásky k bližnímu chci, aby se tu každému smrtelníkovi dostalo dobrého pohostinství. . . a vida, jakoby za odměnu mi náhoda přinese tak příjemné setkání.

CHLESTAKOV Potěšení je na mé straně. Nebýt vás, abych pravdu řekl, seděl bych tu hezky dlouho - neměl jsem ani ponětí, z čeho zaplatím.

HEJTMAN (stranou) Jo, to nám povídej, žes nevěděl, z čeho zaplatíš. (Nahlas.) Dovolte mi dotaz: kam a do jakých krajů ráčíte cestovat?

CHLESTAKOV Jedu do Saratovské gubernie, máme tam statek.

HEJTMAN (stranou, s ironickým výrazem v obličeji) Do Saratovské gubernie! No ne! a to se ani nezačervená. Jo, na toho ale musí člověk mít pod čepicí!

(Nahlas.) Chvályhodnou věc jste to ráčil podniknout. Vždyť pokud se cestování dotýče, ono se říkává na jedné straně, že prý samé nepříjemnosti, koně nejsou včas pohotově, ale na druhé straně je to přece rozptýlení pro ducha. Však vy jistě cestujete spíše pro potěšení, není-liž pravda?

CHLESTAKOV Ale ne, pantatínek si mě žádá. Rozzlobil se na mě, dědula, že jsem v Petrohradě pořád ještě neudělal žádnou kariéru. On si myslí, že jen tam někdo přijde, už za ním přiběhnou s metálem. Kdepak, já bych ho tam poslal, ať si sám zkusí trdlovat v kanceláři.

HEJTMAN (stranou) Páni, to se račte dívat, jak to rozpumpoval! I tátu starého sem připlete! (Nahlas.) A to nadlouho ráčíte jet?

CHLESTAKOV Vlastně ani nevím. Vždyť ten můj táta je hlava dubová, jak necky pitomá, paprika jeden. Já mu to ale řeknu na rovinu: jak je libo, ale já bez Petrohradu žít nemůžu. Proč bych tu vlastně měl utrácet mládí mezi křupanama? Teď už mám jiné nároky, moje duše touží po poznání.

HEJTMAN (stranou) Ten to ale zamotává jedna báseň! Lže a lže, ani se nezabreptne!

A přitom takový chudinka, mrňousek, člověk by ho zamáčkl jako mouchu.

Ale jen počkej, ty se mi prořekneš. Já už tě přitlačím, abys mi pověděl víc.

(Nahlas.) Správně jste ráčil podotknout. Co člověk nadělá v Zapadákově?

Vždyť si to vezměte třeba tady: po nocích jeden nespí, dře se pro vlast, všechno tomu obětuje, ale odměna nějaká - kde nic, tu nic. (Přelétne pohledem pokoj.) Tenhle pokoj bude myslím trochu vlhký?

CHLESTAKOV Mizerný pokoj, a štěnice tu mají, jaké jsem v životě neviděl - koušou jak vlčáci.

HEJTMAN Prosím vás! takový vzdělaný pán, a měl by ho sužovat kdopak? - nějaké ničemné štěnice, které se ani na světlo boží vylíhnout neměly. A není tu snad i trochu tma v tom pokoji?

CHLESTAKOV No, úplná tma. Hostinský tu má takový zvyk, že vůbec nedává svíčky.

Kolikrát bych rád na něčem pracoval, přečetl si něco, nebo mi přijde inspirace a něco bych tvořil - nejde to, tma a tma.

HEJTMAN Kdybych se mohl osmělit vás pozvat. . . ale ne, to by byla přílišná troufalost.

CHLESTAKOV A copak?

HEJTMAN Ne, ne, to by byla přílišná troufalost, přílišná troufalost!

CHLESTAKOV No copak?

HEJTMAN Já bych si dovolil... Měl bych pro vás krásný pokoj u nás doma, světlý, tichý. . . Ale ne, cítím sám, že by to byla až příliš veliká čest... Nehněvejte se, opravdu, jen z upřímného srdce jsem vám to nabídl.

CHLESTAKOV Naopak - prosím, bylo by mi potěšením. Cítil bych se mnohem příjemněji v privátě než v téhle špeluňce.

HEJTMAN Ale to bych byl tak rád! Ale to byste udělal mé ženě takovou radost! Já už prostě nebudu jiný - pohostinnost, to je odmalička moje, obzvlášť když je host lepší člověk. Nemyslete si, že bych vám snad chtěl lichotit; to ne, tuhle nectnost já nemám, říkám to od srdce.

CHLESTAKOV Tisíceré díky. Já sám taky. . . já nemám rád obojaké lidi. Mně se moc líbí ta vaše upřímnost a dobrosrdečnost, a abych pravdu řekl, nepřál bych si nic víc, než aby se mi prokazovala oddanost a vážnost, vážnost a oddanost.

Výstup devátý

PŘEDEŠLÍ a PODOMEK, doprovázený OSIPEM. BOBČINSKIJ nakukuje do dveří.

PODOMEK Pán si ráčil?

CHLESTAKOV Ano; dej mi účet.

PODOMEK Už jsem vám vonehdy dával druhej.

CHLESTAKOV Ale kdepak já si mám pamatovat tvoje pitomé účty. Řekni mi, kolik je tam.

PODOMEK První den jste si ráčil dát voběd a nazejtří akorát lososa k vodce, a potom už jste začal brát všechno na dluh.

CHLESTAKOV Mamlase! ještě mi to tu vypočítávej. Kolik to dělá dohromady?

HEJTMAN Ale jen se neračte obtěžovat, on počká. (K podomkovi.) Vypadni, dáme ti to poslat.

CHLESTAKOV Vlastně - to je taky pravda. (Schová peníze.) Podomek odchází. Do dveří nakukuje Bobčinskij.

Výstup desátý

HEJTMAN, CHLESTAKOV, DOBČINSKIJ

HEJTMAN Nebude vám nyní libo prohlédnout si některé instituce v našem městě, příkladně sociální ústavy a podobně?

CHLESTAKOV A co tam máte?

HEJTMAN Inu tak, podíval byste se, jak to u nás všechno chodí. . . jaký tu máme pořádek...

CHLESTAKOV S největším potěšením, jsem vám k službám.

Bobčinskij strčí hlavu do dveří.

HEJTMAN Tak tedy, pokud si budete prát, bychom jeli odtud do okresní měšťanky, abyste viděl, jak se u nás provádí výuka.

CHLESTAKOV Prosím, prosím.

HEJTMAN Potom, bude-li vám to vyhovovat, bychom navštívili státní věznici a městské šatlavy - prohlédnete si, jak je u nás postaráno o provinilce.

CHLESTAKOV Ale načpak šatlavy? To už se raději podíváme do těch sociálních ústavů.

HEJTMAN Dle vašeho přání. Jak máte v úmyslu jet - vlastní ekvipáží, anebo pojedete se mnou drožkou ?

CHLESTAKOV Ano, pojedu raději s vámi drožkou.

HEJTMAN (k Dobčinskému) No, Petře Ivanoviči, pro vás teď nebudeme mít místo.

DOBČINSKIJ To nic, já jet nemusím.

HEJTMAN (tiše k Dobčinskému) Poslechněte, vy běžte, ale honem, vemte nohy na ramena, a odevzdejte dva lístky, jeden Brusinkovi ve špitále a druhý mojí ženě. (K Chlestakovovi.) Smím vás požádat o dovolení, abych ve vaší přítomnosti mohl napsat pár slov manželce, aby se připravila na přijetí vzácného hosta?

CHLESTAKOV Ale co byste se... No vlastně - tady je dokonce inkoust, ale papír, to nevím... Což na tenhle účet?

HEJTMAN Napíšu to sem. (Píše a přitom mluví pro sebe.) A teď uvidíme, jak se to dál vyvine po gáblíku a po lahvince boubelince! A taky tam máme domácí malaga - napohled je to brynda, ale porazí i vola. Jen se dovědět, co je tenhle zač a jak dalece z něj máme mít strach. (Dopíše a předá lístek Dobčinskému, ten jde ke dveřím, ale dveře se v tom okamžiku rozlétnou a Bobčinskij, který na druhé straně poslouchal, vletí spolu s nimi na jeviště.

Všichni vykřiknou. Bobčinskij se zvedá.) CHLESTAKOV Copak? neudělal jste si něco?

BOBČINSKIJ To nic, to nic, prosím pěkně, nenechte se rušit, já se, prosím pěkně, jen trošinku bacil do nosu! Zaběhnu ke Kristiánu Ivanovičovi, on má takový flastřík, no, a hned se to spraví.

HEJTMAN (udělá vyčítavé gesto směrem k Bobčinskému. K Chlestakovovi) To nic, prosím. Račte se obtěžovat se mnou. A vašemu sluhovi řeknu, aby vám přestěhoval zavazadlo. (K Osipovi.) Příteli, přenes ho ke mně, k hejtmanovi, to ti tady každý ukáže. Račte, prosím. (Pustí Chlestakova napřed a následuje ho, ale ještě se otočí a vyčítavě osloví Bobčinského.) Člověče! to se nemůžete svalit někde jinde? A rozplácne se tu jako tentononc. (Odchází, Bobčinskij za ním.) Opona padá.

JEDNÁNÍ TŘETÍ Pokoj z prvního jednání.

Výstup první

ANNA ANDREJEVNA a MÁŠENKA, stojí u okna ve stejných pózách

ANNA ANDREJEVNA Tak, to už čekáme celou hodinu, a všechno jen kvůli tobě s tvým hloupým ťuntěním - je úplně oblečená, ale to ne, ještě se musí nimrat. . .

Bylo nejlíp ji vůbec neposlouchat. To je k vzteku! jako naschvál ani živá duše! všude jako po vymření.

MÁŠENKA Ale mamičko, vždyť už se to vážně každou chvilku dovíme. Avdoťja tu přece musí být hnedle zpátky. (Zadívá se z okna a vykřikne.) Ach mamičko, mamičko! někdo sem jde, támhle od rohu.

ANNA ANDREJEVNA Kde koho vidíš? Ty věčně jen fantazíruješ. Nojo, jde. Kdopak to asi je? Pomenší. . . ve fraku... Kdopak to bude? no? To je ale stejně k vzteku!

Kdo by to tak mohl být?

MÁŠENKA To je Dobčinskij, mamičko.

ANNA ANDREJEVNA Jakýpak Dobčinskij! Tobě se vždycky hned něco zdá. . . To vůbec není Dobčinskij. (Mává kapesníčkem.) Hej, vy tam, pojďte sem! honem!

MÁŠENKA Vážně, mamičko, je to Dobčinskij.

ANNA ANDREJEVNA Inu samozřejmě, to mi dělá naschvál, jen aby se mohla hádat.

Povídám ti, že to Dobčinskij není.

MÁŠENKA A co teď? a co teď, mamičko? Vidíte, že je to Dobčinskij.

ANNA ANDREJEVNA Nojo, Dobčinskij, teď to vidím - co se se mnou hádáš? (Volá z okna.) Honem, honem! netáhněte se tak. No tak co, kde jsou? Cože? Ale jen povídejte odtamtud - to máte jedno. Co? strašně přísný? Cože? A co muž, co muž? (Poodstoupí od okna, znechuceně.) To je trouba - dokud není tady v pokoji, nic mi neřekne!

Výstup druhý

PŘEDEŠLÉ a DOBČINSKIJ

ANNA ANDREJEVNA No prosím vás, to mi tedy povězte: no, to vám není hanba? Já spoléhala jenom na vás jako na slušného člověka, a najednou se všichni vyhrnou ven, a vy rovnou za nimi! a já tady nemůžu z nikoho dostat rozumné slovo. To se nestydíte? Já byla vašemu Vaněčkovi a Lízince za kmotru, a vy na mě takhle!

DOBČINSKIJ Namouduši, kmotřičko, tak rychle vám běžím složit poklonu, že sotva dechu popadám. Má úcta, Marie Antonovno!

MÁŠENKA Dobrý den, Petře Ivanoviči!

ANNA ANDREJEVNA Tak co? No, povídejte: co a jak je tam?

DOBČINSKIJ Anton Antonovič vám posílá lístek.

ANNA ANDREJEVNA Nojo - a co je tamten zač? Generál?

DOBČINSKIJ Ne, generál ne, ale s generálem si nezadá - takový vzdělaný, prosím pěkné, a tak důstojně si vede.

ANNA ANDREJEM No a! tak to bude ten, co o něm psali manželovi.

DOBČINSKIJ Právě ten jistý. Já jsem ho objevil první, spolu s Petrem Ivanovičem.

ANNA ANDREJEVNA Tak povídejte - co a jak?

DOBČINSKIJ Ale bohudíky jde všechno dobře. Přijal nejdřív Antona Antonoviče tak trochu příkře, že; zlobil se a říkal, že prý ani v hospodě to za nic nestojí, ani k vám domů že nepojede, a že prý ho ani nenapadne se kvůli němu dát zavřít; ale potom, když se přesvědčil o nevině Antona Antonoviče a v krátkosti s ním pohovořil, tak hned změnil názor, a pánbůh zaplať, všechno se v dobré obrátilo. Teď jeli na prohlídku sociálních ústavů... Ale jinak, abych pravdu řekl, si už Anton Antonovič doopravdy myslel, že v tom bude nějaké tajné udání; i já sám jsem měl drobet nahnáno.

ANNA ANDREJEVNA Ale co vy byste se bál? vždyť nejste ve státní službě.

DOBČINSKIJ Inu tak, víte - když promluví potentát, člověk se bojí.

ANNA ANDREJEVNA No dobře ... ale stejně je to hloupost. Povídejte, jak vypadá, co? je starý nebo mladý?

DOBČINSKIJ Mladý je, mladý pán, takových třiadvacet let; ale mluví docela jako starý.

"Když prý dovolíte, pojedu tam a tam a tam" (rozkládá rukama) . . .

všechno vám jedna báseň. "Rád si prý něco píšu nebo čtu, ale vadí prý mi, že je v pokoji trošinku tma." ANNA ANDREJEVNA A jak vypadá - je brunet nebo blonďák?

DOBČINSKIJ Blonďák ne, spíš tak kafebraun, a oči mu jezdí jako myšky, člověku je zrovna až úzko.

ANNA ANDREJEVNA Copak mi tu píše na tom lístku? (Čte.) "Drahoušku, spěchám, abych ti oznámil, že moje situace byla velice kormutlivá, ale v naději na pomoc boží, za dvě kyselé okurky navíc a malou porci kaviáru rubl dvacet pět kopejek. . ." (Zarazí se.) Tomu vůbec nerozumím - co tam dělají ty kyselé okurky a kaviár?

DOBČINSKIJ I to on Anton Antonovič v tom spěchu psal na nějaký makulář, byl tam účet.

ANNA ANDREJEVNA A, nojo, máte pravdu. (Čte dál.) "Ale v naději na pomoc boží doufám, že to všechno vezme dobrý konec. Připrav rychle pokoj pro váženého hosta, ten žlutě tapetovaný; s ničím zvláštním k obědu si nedělej starost, protože bude pohoštění ve špitále u Artěmije Filipoviče, ale vína objednej raději víc; vyřiď kupci Abdulinovi,

aby poslal nejlepší sortu, jinak mu obrátím sklep vzhůru nohama. Líbám tvou ručku, drahoušku, a zůstávám tvůj Anton Meluzin-Vichurovskij . . ." Ježíšmarjá! To sebou ale musíme hodit! Hej, kde jste kdo? Miško! DOBČINSKIJ (vyběhne a křičí za dveře) Miško! Miško! Miško!

Miška vejde.

ANNA ANDREJEVNA Poslouchej: běž ke kupci Abdulinovi. . . počkej, dám ti lístek (usedne ke stolu, píše a přitom mluví) - tenhle lístek dáš kočímu Sidorovi, ať s ním doběhne ke kupci Abdulinovi a přinese víno. A ty se hned seber a bezvadně ukliď tenhle pokoj pro návštěvu. Přijde tam postel, umyvadlo, a tak dále.

DOBČINSKIJ No, a já už honem poběžím, Anno Andrejevno, abych se podíval, jak to tam vizitýruje.

ANNA ANDREJEVNA Běžte si, běžte! já vás nedržím.

Výstup třetí

ANNA ANDREJEVNA o MÁŠENKA

ANNA ANDREJEVNA Tak, Mášenko, my se teď musíme hodit do parády. Je to chlapík z Petrohradu, nedej pánbůh, abychom mu měly být pro smích. Ty budeš vypadat nejlíp v těch bledě modrých šatech s volánky.

MÁŠENKA Ej, mamičko, v bledě modrých! Ty se mi vůbec nelíbí; i Práskinová- Tláskinová chodí v bledě modrém a mladá Brusinková taky v bledě modrém. Ba ne, to si radši vezmu ty strakaté.

ANNA ANDREJEVNA Strakaté!... To ale opravdu říkáš jen mně natruc. Tamty ti půjdou daleko líp, protože já si chci vzít ty drapové; mám moc ráda drapovou.

MÁŠENKA Ach mamičko, vám nesluší drapová!

ANNA ANDREJEVNA Mně že drapová nesluší?

MÁŠENKA Nesluší, vsaďte se oč chcete, že nesluší - to byste musela mít úplně tmavé oči.

ANNA ANDREJEVNA To mi povídej! a copak je snad nemám tmavé? úplně nejtmavší! Co to ta holka povídá za nesmysly! Jak to, že je nemám tmavé, když mi při vykládání vždycky vyjde trefová dáma?

MÁŠENKA Ach mamičko! vy jste spíš srdcová dáma.

ANNA ANDREJEVNA To je hloupost, úplná hloupost! Já jsem nikdy nebyla srdcová dáma.

(Spěšně odchází spolu s Mášenkou a mluví za scénou.) Co si zničehonic nevymyslí! Srdcová dáma! To je ale nápad!

Po jejich odchodu se otevřou dveře a MIŠKA z nich vyhazuje smetí. V dalších dveřích se objeví OSIP s kufrem na hlavě.

Výstup čtvrtý

MIŠKA o OSIP

OSIP Kudy teď?

MIŠKA Tudy, strejčku, tudy.

OSIP Počkej, nejdřív si vydechnu. Ach jo, život jeden psí! S prázdným břichem se každá tíha pronese.

MIŠKA Helejte, strejčku, jestlipak už brzo přijde ten generál?

OSIP Jakej generál?

MIŠKA Váš pán přeci.

OSIP Pán? a copak von je generál?

MIŠKA No a není generál?

OSIP Generál jo, jenže vodzadu.

MIŠKA A co je to, víc nebo míň než vopravdovej generál?

OSIP Víc.

MIŠKA No ne! Ale ten u nás udělal tanec.

OSIP Poslechni, mladej, koukám, že jsi šikovnej kluk - hele, sežeň mi tam něco k snědku.

MIŠKA Když voni pro vás, strejčku, eště nemají vařino. Vobyčejnský jídla vy byste nejed, ale hnedka jak váš pán sedne ke stolu, tak vám nandají toho samýho co jemu.

OSIP No, a ty vobyčejnský - co tam máte?

MIŠKA Zelnou polívku, kaši a pirohy.

OSIP Sem s tím, s polívkou, s kaší i s pirohama! Neboj, však vono se sní všecko.

No tak, popadni ten kufr! Jo - zadní východ tu máte?

MIŠKA Máme.

Odnášejí spolu kufr do pokoje po straně.

Výstup pátý

STRÁŽMISTŘI otvírají obě křídla dveří. Vchází CHLESTAKOV, za ním HEJTMAN, dále ŠPITÁLNÍ RADA, ŠKOLNÍ INSPEKTOR, DOBČINSKIJ a BOBČINSKIJ s náplastí na nose.

Hejtman ukazuje strážmistrům na papírek ležící na podlaze; strážmistři jej běží zvednout a v překotné snaze strkají jeden do druhého.

CHLESTAKOV Pěkné ústavy. To se mi líbí, že u vás návštěvníkům všechno ukazujete. V jiných městech mi nic neukázali.

HEJTMAN V jiných městech, dovolte mi poznamenat, se správcové města s úřednictvem starají spíše o vlastní, tedy jaksi, prospěch. Kdežto u nás, to mohu říci, nemáme jiného pomyšlení nežli jak chvalitebnými činy a bdělostí si vysloužit uznání nadřízených míst.

CHLESTAKOV Svačina byla moc dobrá; úplně jsem se přecpal. Poslechněte, to míváte každý den takovou?

HEJTMAN Tohle bylo zvlášť pro tak milou návštěvu.

CHLESTAKOV Já se rád dobře najím. Vždyť proto je člověk na světě, aby trhal plody ze stromů požitku. Jak se jmenovala ta ryba?

ŠPITÁLNÍ RADA (přiskočí) Lampréda, prosím.

CHLESTAKOV Moc dobrá. Kdepak jsme to byli na svačině? V nemocnici, co?

ŠPITÁLNÍ RADA Ano, prosím pěkně, v sociálním ústavu.

CHLESTAKOV Vzpomínám si, vzpomínám, stály tam postele. A nemocní se vám uzdravili?

Moc jich tam, mně se zdá, nemáte, ŠPITÁLNÍ RADA Deset jich zůstalo, ne více, a všichni ostatní se uzdravili. To už je tak zařízeno, takový je pořádek. Od té doby, co jsem převzal správu já. . .

vám to bude možná připadat až neuvěřitelné, ale všichni se uzdravují jako rybičky. Nemocný ještě ani nevkročí do špitálu, a už je zdráv; a nedělají to ani tak medicíny jako poctivost a pořádek.

HEJTMAN Je to ale, dovolte mi poznamenat, pravý hlavolam, ten hejtmanský úřad!

Co všemožných záležitostí se tu nakupí, třeba jen,pokud se týče čistoty, udržování, oprav. . . prostě i ten nejmoudřejší člověk by s tím měl co dělat, ale bohudíky všechno klape znamenitě. Jiný hejtman by samozřejmě bažil jen po osobních výhodách, ale věřte mi, našinec ještě když se ukládá ke spánku, pořád jen uvažuje: "Milý panebože, jak já bych to jen udělal, aby si nadřízení povšimli mé horlivosti a byli spokojeni?..." Zdali se mi odmění nebo ne, to už je samozřejmě na nich; kdyby nic jiného, já budu mít klidné svědomí. Když je všude po městě pořádek, ulice zametené, arestanti dobře opatření, opilců málo. . . co víc bych si přál? Já namouduši o nějaké pocty nestojím. Je to jistě věc lákavá, ale proti opravdové ctnosti jenom prach a popel.

ŠPITÁLNÍ RADA (stranou) Hele, jak mu to ten darmošlap maluje! Nadělil tak pánbůh někomu hubu.

CHLESTAKOV To je pravda. Já taky, abych pravdu řekl, si občas rád zafilozofuji - někdy v próze, jindy i nějaký veršík z toho vyjde.

BOBČINSKIJ (k Dobčinskému) Správně, všechno správně, Petře Ivanoviči. Ty jeho poznámky... to člověk pozná, jak je študovaný.

CHLESTAKOV A prosím vás, nějaké zábavy tady nemáte, nějakou společnost, kde by bylo možné si například zahrát karty?

HEJTMAN Ohó, milánku, my víme kudy do komory! (Nahlas.) Bůh uchovej! ani slechu u nás není o takových společnostech. Já sám jsem v životě karty nedržel v ruce; vůbec nevím, jak se to hraje, ty karty. Ani klidně podívat jsem se na ně nikdy nemohl; a když se mi náhodou stane, že zahlédnu třebas nějakého kulového svrška nebo tak něco, popadne mě taková ošklivost, že si rovnou odplivnu. Jednou se nějak sběhlo, že jsem dětem na hraní postavil z karet domeček, a pak se mi celou noc o těch potvorách zdálo. Pánbůh jim bud milostiv! Jak tak někdo může kvůli nim ubíjet drahocenný čas?

ŠKOLNÍ INSPEKTOR A na mně včera ten pacholek vyfixloval sto rublů.

HEJTMAN To raději přece využiji toho času pro blaho státu.

CHLESTAKOV No počkejte, to zase přece jenom.. . Všechno záleží na tom, z které strany se na věc díváte. Když například někdo hraje při zdi místo aby nekoval. ..

no, to pak jistě. . . Ba ne, neříkejte, někdy člověku přijde chuť si zahrát.

Výstup šestý

PŘEDEŠLÍ, ANNA ANDREJEVNA a MÁŠENKA

HEJTMAN Dovolte, abych vám představil svou rodinu: manželka a dcera.

CHLESTAKOV (klaní se) Jak jsem šťasten, milostivá, že mám tak nějak potěšení vás poznat.

ANNA ANDREJEVNA Větší potěšení je na naší straně, že můžeme poznat takovou osobnost.

CHLESTAKOV (natřásá se) Ó nikoliv, milostivá, právě naopak: větší potěšení je na mé straně.

ANNA ANDREJEVNA Ale kdež! To vy ráčíte říkat jen tak. jako poklonu. Přijměte místo, prosím.

CHLESTAKOV Stát po vašem boku je již samo o sobě štěstím; ale konečně, když jinak nedáte, já si sednu. Jak jsem šťasten, že konečně sedím po vašem boku.

ANNA ANDREJEVNA O nikoliv, to bych se nijak neopovážila vztahovat na svou osobu. . .

Myslím, že po pobytu v hlavním městě vám voajáž kočárem připadala velice nepříjemnou.

CHLESTAKOV Neobyčejně nepříjemnou. Být uvyklý, comprenez-vous, společenskému životu a najednou se ocitnout na cestách - ty špinavé hostince, temná zaostalost. . . Nebýt, abych pravdu řekl, té náhody, která mě. . . (pokukuje po Anně Andrejevně a natřásá se před ní) tak odškodnila za všechno...

ANNA ANDREJEVNA Skutečně, jak se musíte cítit nepříjemně.

CHLESTAKOV Nicméně v tuto chvíli, milostivá, se cítím velice příjemně.

ANNA ANDREJEVNA Ale kdež! Vy mi tuze lichotíte. Nezasluhuji si toho.

CHLESTAKOV Proč byste si nezasloužila? Vy, milostivá, vy si toho zasluhujete.

ANNA ANDREJEVNA Jsem pouhá venkovanka. . .

CHLESTAKOV Ano, leč i venkov má své pahorky, potůčky. . . Jistě, s Petrohradem se to srovnat nedá! Ach, Petrohrad! To je život, na mou věru! Vy si třeba myslíte, že tam jen něco opisuju; kdepak, přednosta oddělení je se mnou per tu. Jen mě takhle plácne po rameni "Přijď na oběd, kamaráde!" Já vždycky zaskočím do našeho odboru jenom na pár minut, jen jim říct: tohle tak a tak, tohle tak a tak! A koncipista, taková myš, už zrovna perem trr-trr. . . hned to za-zapisuje. I odborovým radou mě svého času chtěli udělat, jenže já si povídám: co z toho? A vrátný za mnou ještě po schodech letí s kartáčem - prý dovolte, Ivane Alexandroviči, já bych vám očistil botky. (K hejtmanovi.) Co stojíte, pánové? Prosím, posaďte se.

HEJTMAN Subordinace mi nedovoluje.

ŠPITÁLNÍ RADA My postojíme.

ŠKOLNÍ INSPEKTOR Neračte se obtěžovat.

CHLESTAKOV Subordinace stranou, sedněte si, prosím vás.

Hejtman a ostatní si sedají.

Já nemám rád ceremonie. Naopak, dokonce se snažím všude proklouznout nepozorovaně. Jenže člověk se neschová, neschová! Jen někam přijdu, už si povídají: támhle prý jde Ivan Alexandrovič! A jednou si mě dokonce spletli s vrchním velitelem - vojáci vyběhli z hauptvachy a dávali mi k poctě zbraň. Až potom mi důstojník, můj moc dobrý známý, povídá: "Tedy kamaráde, my si tě ale úplně spletli s vrchním velitelem." ANNA ANDREJEVNA Neříkejte!

CHLESTAKOV Hezounké herečky tam znám. Vždyť já i všelijaké ty operetky. . . S literáty se vídám často. S Puškinem jsem jedna ruka. Kolikrát mu říkávám: "Tak co, Puškine, hochu zlatá?" "Ale to víš, hochu," říkává on na to, "tak nějak to všechno..." Originální chlap.

ANNA ANDREJEVNA Tak vy dokonce píšete? Jaká rozkoš musí být takové tvoření! Jistě vycházíte i v žurnálech?

CHLESTAKOV Ano, vycházím i v žurnálech. Těch mých kusů je mimochodem hodně: "Figarova svatba", "Robert Ďábel", "Norma". Ani si už ty názvy nepamatuju. A to všechno byla náhoda: já psát nechtěl, ale ředitel divadla pořád: prosím tě, kamaráde, napiš něco. Povídám si: dobrá, kamaráde, možná, že napíšu! A hned, myslím za jeden večer, jsem to všechno napsal, všechny jsem ohromil. Mně myšlenky napadají neobyčejně lehce. Všechno, co vyšlo pod jménem barona Brambeuse, "Ubohou Lízu" i "Moskevský ranní telegraf" ... to jsem všechno napsal já.

ANNA ANDREJEVNA Prosím vás! Tak to vy jste byl ten Brambeus?

CHLESTAKOV To se rozumí, já jim všem opravuju články. Nakladatel Smirdin mi za to platí čtyřicet tisíc.

ANNA ANDREJEVNA To tedy určitě i "Jiří Miloslavský" bude vaše dílo?

CHLESTAKOV Ano, to je moje dílo.

ANNA ANDREJEVNA Já si to hned myslela.

MÁŠENKA Ach mamičko, tam je napsáno, že je to dílo pana Zagoskina.

ANNA ANDREJEVNA No samozřejmě - to jsem věděla, že i tady se budeš hádat.

CHLESTAKOV O ano, pravda: je to skutečně od Zagoskina, ale existuje ještě jeden "Jiří Miloslavský", a ten je právě od mne.

ANNA ANDREJEVNA To já jsem tedy určitě četla toho vašeho. Jak je to pěkně napsáno!

CHLESTAKOV Já, abych pravdu řekl, písemnictvím žiju. Vedu nejlepší salón v Petrohradě.

Snadno se doptáte: salón Ivana Alexandroviče. (Obrací se ke všem.) Udělejte mi tu radost, dámy a pánové - když se dostanete do Petrohradu, budete vítáni, budete vítáni. Vždyť já pořádám i plesy.

ANNA ANDREJEVNA Tak si myslím, s jakým vkusem a nádherou se tam asi ty plesy konají.

CHLESTAKOV To se nedá ani vypovědět. Na stole máte například meloun - za sedm set rublů meloun. Bujón v kastrůlku připlul po lodi přímo z Paříže; odklopíte pokličku - a taková vůně, že v přírodě nic podobného nenajdete. Já bývám denodenně na nějakém plese. Už jsme tam i dali dohromady takovou partičku na bridž: ministr zahraničí, francouzský vyslanec, anglický, německý vyslanec a já. A člověk se při těch kartách tak utrmácí, že je to zrovna k neuvěření. Sotvaže vyšlápne schody domů do třetího patra a řekne hospodyni: tumáš, Máry, úkliď kabát... Co vám to vykládám - úplně jsem zapomněl, že bydlím v prvním patře. Jenom ty schody mě stály... Ale co je zajímává podívaná, to je u mne v předpokoji, ještě než ráno vstanu: hrabata a knížata se tam tlačí a bzučí jako čmeláci, jen to tam takhle dělá: bzz. . . bzz. . . bzz. . . Někdy i ministr...

Hejtman a ostatní v posvátné hrůze vstávají ze židlí Mně i na rekomanda píšou "Excelence". Jednou jsem dokonce šéfoval odboru. To byla zvláštní příhoda: direktor odjel, ale nikdo nevěděl kam. No samozřejmě, že se začalo rozvažovat: co a jak, koho na to místo?

Generálů kolik mělo zálusk, že by se do toho pustili, ale jen se podívali, a: kdepak, to nepůjde! Ono se to napohled zdá jako nic, jenže když člověk všechno pováží - inu sakra! Pak už jim bylo jasné, že se nedá nic dělat - musí na mě. A hned v ten moment po ulicích kurýři a kurýři a kurýři. . .

pomyslete, jenom těch kurýrů pětatřicet tisíc! "Jaká je situace?" ptám se.

"Ivane Alexandroviči, honem běžte šéfovat odboru!" Mně, abych pravdu řekl, bylo trochu trapně, vyšel jsem jen tak v županu; chtěl jsem odmítnout, ale povídám si: donesou to mocnáři, no, a pak mi to taky přijde do osobních spisů. . . "Prosím, pánové, já přijímám ten úřad, já přijímám, jářku, budiž tedy, jářku, já přijímám, ale to vám tedy říkám: chraň - vás - ruka - páně! Já mám totiž pod čepicí! já totiž. . ." A taky že jo: jen jsem takhle procházel odborem, učiněné vám zemětřesení, všechno se to chvěje a tetelí jako listí.

Hejtman a ostatní se třesou strachy. Chlestakov se kohoutí ještě víc.

Kdepak! se mnou není legrace. Všem jsem jim to nakreslil. Mne se bojí i celá státní rada. A co by ne? Jednou jsem takoVý! na nikoho se ani nepodívám. . . každému řeknu: já se znám, já se znám! Já jsem všude, všude! Do paláce jezdívám dennodenně. Zrovna zejtra mě mají povýšit na feldmarš - (Uklouzne a málem sebou praští o zem, ale hodnostáři ho uctivě podepřou.) HEJTMAN (přistoupí k němu a celý se třesa, pokouší se promluvit) Vava... E-e-e... e...

CHLESTAKOV (rychle, úsečně) Co je?

HEJTMAN Vava. .. E-e-e... e. . .

CHLESTAKOV (stejně) Nic nerozumím, co je to za nesmysl?

HEJTMAN Vava-e-e. . . cence, Excelence, neráčil byste si odpočinout?. . . tady je pro vás připraven pokoj se vším pohodlím.

CHLESTAKOV Odpočinout - nesmysl! No budiž, jsem ochoten si jít odpočinout. Ta vaše svačina, pánové, byla výbor-. . . Jsem spokojen, jsem spokojen. (Vzletně.) Lampréda! lampréda! (Vchází do pokoje po straně, hejtman za ním.)

Výstup sedmý

PŘEDEŠLÍ kromě Chlestakova a hejtmana

BOBČINSKIJ (k Dobčinskému) To je ale, Petře Ivanoviči, tohleto je někdo! Tady vidíte, jak vypadá někdo! V životě jsem nebyl poblíž tak význačné persóny, div jsem strachy neumřel. Co myslíte, Petře Ivanoviči, co on je zač, pokud se hodnosti týče?

DOBČINSKIJ Já myslím, jestli skoro ne generál.

BOBČINSKIJ A já si zas myslím, že takový generál mu nesahá po kotníky! a jestli generál, potom kdoví, ne-li sám generalissimus. Slyšel jste, jak zjezdil tu státní radu? Pojďte to honem povědět Amosu Fjodorovičovi a Škatulkinovi.

Na shledanou, Anno Andrejevno!

DOBČINSKIJ Na shledanou, kmotřičko! Oba odcházejí.

ŠPITÁLNÍ RADA (ke školnímu inspektorovi) Úplná hrůza. A z čeho, člověk sám neví. A my ani nejsme v uniformách. Představte si, až se prospí, co když pošle hlášku do Petrohradu? (Odchází v hlubokém zadumání spolu se školním inspektorem, na odchodu pronese:) Na shledanou, milostivá paní.

Výstup osmý

ANNA ANDREJEVNA a MÁŠENKA

ANNA ANDREJEVNA Ach, ten je ale milý!

MÁŠENKA Ach, ten je k zulíbání!

ANNA ANDREJEVNA A už jenom to jeho delikátní vystupování! to se hned pozná chlapík z Petrohradu. Ty manýry a všechno. . . Ach, to je radost! Strašně mám ráda takovéhle mladíky! jsem úplně unesená. Stejně jsem se mu moc líbila - všimla jsem si, jak po mně pořád pokukoval.

MÁŠENKA Ach mamičko, to se díval po mně.

ANNA ANDREJEVNA Buď tak hodná a tyhle svoje nesmysly sem netahej! Teď se to ani trochu nehodí.

MÁŠENKA Ne, mamičko, vážně!

ANNA ANDREJEVNA No samozřejmě! Pánbůh chraň, aby si odpustila to svoje hádání! bez toho ani ránu! Kdepak by se díval po tobě! A nač by se měl po tobě dívat?

MÁŠENKA Vážně, mamičko, pořád se díval. I jak začal mluvit o literatuře, tak se po mně kouknul, i potom, když vyprávěl, jak hrál bridž s vyslanci, tak se po mně taky podíval.

ANNA ANDREJEVNA Nojo, možná leda jednou dvakrát, a i to stejně jenom tak, aby to nevypadalo. "A co," povídal si, "tak já se po ní teda kouknu!"

Výstup devátý

PŘEDEŠLÉ a HEJTMAN ANNA ANDREJEVNA

Tak co?

HEJTMAN Až jsem nerad, že jsem ho tak nalil. No, co když třeba jen půlka toho, co říkal, je pravda? (Zamyslí se.) A proč by to taky nebyla pravda? Když se člověk nalízne, přizná barvu: co na srdci, to na jazyku. Samozřejmě, že si trochu zaprášil; ale vždyť bez nějakého toho prášení se žádná řeč neobejde. S ministry hraje karty a do paláce jezdívá... Namoutě, čím víc uvažuješ... co on je ksakru zač, v hlavě se ti všechno motá, úplně jako kdybys koukal dolů z věže nebo kdyby tě vedli pod šibenici.

ANNA ANDREJEVNA A to mne zas vůbec nepřivedl do rozpaků; jednoduše to pro mě byl vzdělaný pán s lepšími manýry, světem prošlý, ale o jeho úřad já se vůbec nestarám.

HEJTMAN Nojo, to jste zas celé vy ženské! Stačí slovo, a jste hned hotové se vším!

Pro vás je všechno tintili vantili! Zničehonic plácnete kdovíjakou věc. Vy dostanete přes zadek, a je to, jenže ' s mužským je utrum. Milá zlatá, ty jsi s ním mluvila zrovna tak volně jako s nějakým Dobčinským.

ANNA ANDREJEVNA Jen se neračte znepokojovat. My víme svoje.. . (Pokukuje po dceři.) HEJTMAN (sám k sobě) Inu, s vámi je taky řeč!. . . Panečku, to přišlo nadělení! Ještě pořád se nemůžu sebrat z toho strachu! (Otevře dveře a mluví ven.) Miško, řekni, ať sem přijdou strážmistři Pendrekov a Držhuba, budou tady někde venku nedaleko. (Po krátké odmlce.) To se teď ten svět divně převrací: kdyby to byli aspoň chlapi jaksepatří, ale tenhle hubeňourek, kostrounek - jak má člověk poznat, co v něm vězí? Ještě takový oficír, ten přece jen k něčemu vypadá, ale ve fracku. . . no, učiněná moucha na jaře. A přitom prve v hospodě tak dlouho dělal ramena, takové tam plichtil alegorie a spekulace, až mi připadlo, že z toho nezmoudřím nadosmrti. A vida, konečně změknul. Dokonce toho napovídal až zbytečně moc. Je vidět, že je to zelenáč.

Výstup desátý

PŘEDEŠLÍ a OSIP.

Ostatní mu vyběhnou vstříc a kývají na něho ukazováčky.

ANNA ANDREJEVNA Pojď sem, mládenče!

HEJTMAN Pšt!... tak co? spí?

OSIP Eště ne, jen se tak trochu protahuje.

ANNA ANDREJEVNA Poslouchej, jak ti říkají?

OSIP Osip, milostpaní.

HEJTMAN (k ženě a dceři) Přestaňte! přestaňte s tím! (K Osipovi.) Tak co, kamaráde, dobře ti dali najíst?

OSIP Dali, děkuju krásně; dobře jsem se najed.

ANNA ANDREJEVNA Tak jak, povídej: k pánovi chodívá jistě spousta knížat a hrabat?

OSIP (stranou) Co na to mám říct? Když už mi dali najíst dobře, tak potom mi dají najíst eště lip. (Nahlas.) Jo, hrabata tam taky chodí.

MÁŠENKA Osipínku, ten tvůj pán je ale hezoučký!

ANNA ANDREJEVNA A poslechni, Osipe, prosím tě, jak mu...

HEJTMAN Tak už toho nechtě, propánaboha! Ty vaše jalové řečičky mě jen zdržujou.

Tak co, kamaráde?...

ANNA ANDREJEVNA A jakou hodnost má tvůj pán?

OSIP Hodnost, to má jako vobyčejnskou.

HEJTMAN Ach, ježíšmarjá, pořád to vaše hloupé vyzvídání! K věci nenecháte člověka promluvit. Tak co, kamaráde, co ten tvůj pán?. . . přísný je? rád prohání lidi, nebo ne?

OSIP Jo, pořádek má rád. To voň teda musí mít všechno jaksepatří.

HEJTMAN Ty se mi stejně moc líbíš. Kamaráde, ty budeš určitě prima chlap. A jakpak...

ANNA ANDREJEVNA Poslouchej, Osipe, a co ten tvůj pán, chodívá tam v uniformě nebo...

HEJTMAN Tak už přestaňte, ale vážně, vy treperendy! Tohle je naléhavá záležitost, tady jde o život. .. (K Osipovi.) No, kamaráde, bez legrace, ty se mi moc líbíš. Podívej, na cestách nezaškodí si dát nějaký hrníček čaje navíc, teď máme dost zimavo. Tak tuhle máš pár rublíků na čaj.

OSIP (bere peníze) Ale děkuju krásně, milostpane. Aby vás pánbůh při dobrém zdraví zachovati ráčil! Chuďasovi jste pomoh.

HEJTMAN V pořádku, v pořádku, to já taky rád. A jakpak, kamaráde...

ANNA ANDREJEVNA Poslouchej, Osipe, a jaká barva očí se tvému pánovi nejvíc líbí?

MÁŠENKA Osipínku! ten tvůj pán má ale miloučký nosánek!...

HEJTMAN Tak počkejte, pusťte mě ke slovu!... (K Osipovi.) A jakpak, prosím tě, kamaráde - co pána tak nejvíc zajímá, chci říct, co má na cestách nejradši?

OSIP To voň má rád podle uvážení, přijde na to. Nejradši má, když ho pěkně přijmou, pohoštění když je dobrý.

HEJTMAN Pohoštění?

OSIP Jo, pohoštění. Copak já tady, vobyčejnej sluha, ale i na to pán hledí, abych se taky poměl. Jo, jo! To když jsme takhle někam přijeli, hned přej: "Tak Osipe, dostals dobře najíst?" - "Špatně, Vaše Vysokoblahorodí!" - "Aha," voň na

to, "tak to je, Osipe, špatnej hostitel. To přej mi připomeň, až se vrátíme." - Ale, povídám si já (mávne rukou) - nechám to plavat! dyť jsem jenom krnán.

HEJTMAN Výborně, výborně! ty i rozumně mluvíš. Tamto jsem ti dal na čaj, tady máš navrch ještě na rohlíky.

OSIP Vaše Vysokoblahorodí, to nemuselo bejt! (Schovává peníze.) To už abych se snad na vaše zdraví napil.

ANNA ANDREJEVNA Přijď za mnou, Osipe, taky něco dostaneš.

MÁŠENKA Osipínku, dej za mě pánovi pusinku!

Z vedlejšího pokoje je slyšet Chlestakovovo zakašlání.

HEJTMAN Pst! (Postaví se na špičky; celá scéna je mluvena polohlasem.) Chraň vás pánbůh dělat rámus! Běžte si po svých, už toho bylo dost. . .

ANNA ANDREJEVNA Jdeme, Mášenko! Řeknu ti, že jsem si na našem hostovi všimla něčeho, o čem si můžeme promluvit jen mezi čtyřma očima.

HEJTMAN Ach, ty toho ale napovídají! Mně připadá, že by si člověk měl zacpat uši, jen je uslyší. (Obrací se k Osipovi.) No, kamaráde. . .

Výstup jedenáctý

PŘEDEŠLÍ, DRŽHUBA a PENDREKOV

HEJTMAN Pššt! koně jedni, dupou jako splašení! Hrne se to sem, jako kdyby pytle z fůry házel! Kde vás čerti nosili?

DRŽHUBA Dle vašeho rozkazu jsem...

HEJTMAN Pššt! (Zacpe mu ústa.) Hele ho, řve jako tur! (Pitvoří se po něm.) Dle vašeho rozkazu! Huláká tu jak na lesy. (K Osipovi.) Tak kamaráde, ty běž uchystat pánovi, co potřebuje. Všechno, co máme v domě, je ti k službám.

Osip odchází.

A vy dva stát u vchodu a ani hnout! A nikoho cizího nepustit do domu, zvlášť kupce ne! Jestli mi sem pustíte jednoho jediného, tak vás. . . Jak uvidíte, že jde někdo s nějakou stížností, a třeba by ani se stížností nešel, ale jen vypadá, jako když si na mě chce stěžovat, rovnou ho popadněte za límec! a žeňte ho! pěkně takhle! (Ukazuje to nohou.) Slyšeli jste? Pšt. . .

pšt. . . (Po špičkách odchází za strážmistry.)

JEDNANÍ ČTVRTÉ Týž pokoj v hejtmanově domě.

Výstup první

Opatrně, skoro po špičkách, vcházejí: SOUDCE, ŠPITÁLNÍ RADA, POŠTMISTR, ŠKOLNÍ INSPEKTOR, BOBČINSKIJ a DOBČINSKIJ v plné parádě a v uniformách. Celá scéna je mluvena polohlasem.

SOUDCE (řadí všechny do půlkruhu) Proboha, pánové, honem do houfu, a trochu pořádku! Aby do něj: do paláce si jezdí, státní radu prohání! Musíme po vojensku, pánové, pěkně po vojensku! Vy, Petře Ivanoviči, skočte na tuhle stranu, a vy, Petře Ivanoviči, se postavte semhle.

Oba Petrové Ivanovičové po špičkách přebíhají.

ŠPITÁLNÍ RADA Já nevím, jak vy, Ámosi Fjodoróviči, ale něco by se mělo podniknout.

SOUDCE A co jako?

ŠPITÁLNÍ RADA Inu, to je jasné, co.

SOUDCE Podmáznout?

ŠPITÁLNÍ RADA No ano, třeba i podmáznout.

SOUDCE Jenže to je riziko, hrome! začne křičet, že je úřední osoba. Co takhle spíš něco na způsob fundace zdejšího zemanstva na nějaký pomník?

POŠTMISTR Nebo třeba: tadyhle, jářku, přišly poštou peníze, adresát neznámý.

ŠPITÁLNÍ RADA Jen si dejte pozor, aby vás neposlal poštou někam hodně daleko.

Poslechněte, ve spořádaném státě se takové věci takhle nevyřizují. Proč je nás tu celá švadrona? Musíme se mu jít představit jeden po druhém a mezi čtyřma očima, a tamto. . . pěkně tak, aby živá duše nic nezaslechla. Tak se to dělá ve slušné společnosti! No, a vy, Ámosi Fjodoroviči, začněte hned první.

SOUDCE To přece spíš vy - vy jste vítal vzácného hosta chlebem a solí.

ŠPITÁLNÍ RADA To spíš tady Luka Lukič jakožto vychovatel mládeže.

ŠKOLNÍ INSPEKTOR Já nemohu, pánové, já nemohu. Já, abych pravdu řekl, mám takovou výchovu, že jak na mne promluví někdo jen maličko výše postavený, už jsem celý pryč, jazyk mi vázne jako v blátě. Ne, pánové, toho mě opravdu ušetřte, toho mě ušetřte!

ŠPITÁLNÍ RADA Inu, Ámosi Fjodoroviči, jiný než vy to být nemůže. Od vás co slovo, to jako když Cicero z úst vypadne.

SOUDCE Jděte, jděte, jakýpak Cicero! To se podívejme, co si na mě vymysleli! Kvůli tomu, že se člověk někdy rozpovídá o smečce nebo o barvářích, . .

VŠICHNI (dotírají na něho) Ale vy nemluvíte jen o psech, taky o změtem babylónském. .. Ale Ámosi Fjodoroviči, přece nás neopustíte, vy jste naše jediná záchrana. . . Ale Amosi Fjodoroviči. ..

SOUDCE Nechtě mě, pánové!

V tu chvíli se ozvou kroky a odkašlávání v Chlestakovově pokoji. Všichni se hrnou jeden přes druhého ke dveřím, tlačí se a pokoušejí se dostat ven, což se neobejde bez toho, že semtam někoho přimáčknou. Ozývají se polohlasné výkřiky: HLAS BOBČINSKÉHO Au, Petře Ivanoviči! šlapete mi po noze!

HLAS BRUSINKŮV Pusťte, pánové - dejte mi svátek, vždyť mě umačkáte!

Vydere se několik výkřiků "Jau! jau!", posléze se všichni vyhrnou ven a pokoj zůstane prázdný.

Výstup druhý

CHLESTAKOV (sám, vchází se zalepenýma očima)

Koukám, že jsem si pořádně schrupnul. Kdepak nabrali tolik matrací a peřin? Až jsem se zpotil. Mně připadá, jako když mi včera něco nasypali do té svačiny - ještě teď mi v hlavě duní. Tady, jak je vidět, se dá příjemně trávit čas. Já mám pohostinnost rád, a abych pravdu řekl, víc mě těší, když si mě předcházejí z upřímného srdce, než kdyby to dělali z vypočítavosti. A hejtmanova dcerunka vůbec není k zahození, a i matinka je, že by si člověk možná ještě... Kdepak, ať je to jak je to, ale mně se takovýhle život vážně líbí.

Výstup třetí

CHLESTAKOV a SOUDCE

SOUDCE (vejde a zastaví se, k sobě) Panebože! panebože! vytáhni mě z bryndy!

úplně se mi klepou nohy. (Nahlas, v pozoru a s rukou na šavli.) Mám čest se představit: soudce zdejšího okresního soudu, justiční rada Práskin- Tláskin.

CHLESTAKOV Prosím, posaďte se. Tak vy jste tu soudcem?

SOUDCE V roce osmnáctistém šestnáctém jsem byl zvolen zdejším zemanstvem na tříleté funkční období a v úřadě jsem setrval až podnes.

CHLESTAKOV To je ale dobré místo, dělat soudce, co?

SOUDCE Za tři funkční období jsem byl navržen na Vladimírův řád čtvrtého stupně se schválením nadřízených míst. (Stranou.) A peníze mám v hrsti a ruku jak ve výhni.

CHLESTAKOV Hm, Vladimíra já mám rád. TO ta Anna v samotřetím stupni už není ono.

SOUDCE (pomalu vysunuje kupředu sevřenou pěst. Stranou) Ježíšikriste! na čem to sedím! Jak na žhavém uhlí.

CHLESTAKOV Co to máte v ruce?

SOUDCE (zmate se a upustí bankovky na podlahu) Nic, prosím.

CHLESTAKOV Jak to, že nic? Koukám, že vám upadly peníze.

SOUDCE (třese se po celém těle) Vůbec ne, prosím. (Stranou.) Panebože, už mě vedou před soud! už si pro mě jedou s košatinkou!

CHLESTAKOV (zvedne bankovky) Ano, jsou to peníze.

SOUDCE (stranou) Tak, a je po všem - konec! konec!

CHLESTAKOV Víte co? půjčte mi je.

SOUDCE (kvapně) Jak, prosím, jak, prosím.. . s největším potěšením. (Stranou.) Tak do toho, do toho! Vytáhni mě z kaše, svatá boží rodičko!

CHLESTAKOV Víte, já se totiž cestou vydal z peněz - to máte jedno k druhému. . .

Ostatně vám to hned z domova pošlu.

SOUDCE Ale kdež, prosím vás! I tak je to pro mě taková čest.. . Samozřejmě, že podle svých slabých sil se horlivostí a pílí před tváří vrchnosti. ..

vynasnažím zasloužiti si. . . (Nadzvedne se ze židle a staví se do pozoru s rukama na švech kalhot.) Neodvažuji se déle vás obtěžovat svou přítomností. Neráčíte mít nějaké příkazy?

CHLESTAKOV Jaké příkazy?

SOUDCE Mám na mysli, zda nevydáte nějaké příkazy pro zdejší okresní soud.

CHLESTAKOV Načpak? Já ho přece ted vůbec nemám zapotřebí.

SOUDCE (uklání se a odchází; stranou) No, a je to v suchu!

CHLESTAKOV (po jeho odchodu) Ten soudce je dobrý chlap!

Výstup čtvrtý

CHLESTAKOV a POŠTMISTR (vchází v pozoru, v uniformě a s rukou na šavli)

POŠTMISTR Mám čest se představit: poštmistr, poštovní rada Špekin.

CHLESTAKOV A, jen račte. Já mám moc rád příjemnou společnost. Posaďte se. Vy tady přece bydlíte odjakživa, ne?

POŠTMISTR Ano. poslušně hlásím.

CHLESTAKOV Hm, mně se to vaše městečko líbí. Samosebou, zrovna živo tu není - no, co se dá dělat! Přece to tu není žádný Petrohrad. Nemám pravdu, není to tu přece žádný Petrohrad?

POŠTMISTR Naprostou pravdu.

CHLESTAKOV To jenom v Petrohradě panuje bonton a venkovské balíky tam člověk nepotká. Co vy myslíte, není to tak?

POŠTMISTR Ano, poslušně hlásím. (Stranou.) Ale stejně - není vůbec nafoukaný, na všechno se vyptá.

CHLESTAKOV A vždyť přece, ruku na srdce, i na malém městě se dá žít šťastně, viďte?

POŠTMISTR Ano, poslušně hlásím.

CHLESTAKOV Podle mého názoru, co člověk potřebuje? Potřebuje jenom, aby si ho druzí vážili, aby ho měli upřímně rádi - nemám pravdu?

POŠTMISTR Svatou pravdu.

CHLESTAKOV Já, abych pravdu řekl. jsem potěšen, že máte stejný názor. Jisté, někdo mě může považovat za podivína, ale já už mám takovou povahu. (Dívá se mu do očí a přitom mluví k sobě.) A to já si tomuhle poštmistrovi řeknu o půjčku! (Nahlas.) Mně se stala taková vám prazvláštní věc: úplně jsem se cestou vydal z peněz. Nemohl byste mi půjčit tři sta rublů?

POŠTMISTR Beze všeho! bude mi ohromným potěšením. Tady, prosím, jen račte. Z celého srdce jsem k vašim službám.

CHLESTAKOV Moc vám děkuji. Já totiž, abych pravdu řekl, hrozně nesnáším na cestách nějaké uskrovňování, a taky nač? Nemám pravdu?

POŠTMISTR Ano, poslušně hlásím. (Vstává a staví se do pozoru s rukou na šavli.) Jelikož se neodvažuji déle vás obtěžovat svou přítomností. .. Neráčíte mít nějaké připomínky k práci poštovní správy?

CHLESTAKOV Ne, nic.

Poštmistr se uklání a odchází.

(Zapaluje si doutníček.) Ten poštmistr je myslím taky moc dobrý chlap. Přinejmenším se hledí zavděčit. Takové lidi já mám rád.

Výstup pátý

CHLESTAKOV a ŠKOLNÍ INSPEKTOR, kterého jako by strkali do dveří. Zezadu je slyšet skoro nahlas: "Co se stydíš?"

ŠKOLNÍ INSPEKTOR (staví se do pozoru s rukou na šavli, poněkud se přitom třese) Mám čest se představit: školní inspektor, titulární rada Zauchov.

CHLESTAKOV Á, jen račte. Posaďte se, posaďte se. Není libo doutníček? (Podává mu doutník.) ŠKOLNÍ INSPEKTOR (k sobě, na vahách) To je mi rána! S tímhle jsem ale vůbec nepočítal.

Mám si vzít nebo ne?

CHLESTAKOV Vezměte si, vezměte, je to slušný doutníček. To se rozumí, že to není to, co v Petrohradě. Tam, milý pane, jsem kouřival doutníčky, po pětadvaceti rublech stovka, člověk potom rovnou všech deset oblízne, když takový vykouří.

Tady máte oheň, připalte si.

Školní inspektor se pokouší si připálit a celý se třese.

Ale ne, z druhého konce.

ŠKOLNÍ INSPEKTOR (samým leknutím upustí doutník, uplivne si a s máchnutím rukou) Hrom do všeho! ta zatracená stydlivost mě zničí!

CHLESTAKOV Vy, jak vidím, nebudete zrovna milovník doutníků. To já, abych pravdu řekl, pro ně mám slabost. Ještě potom taky pro ženské pohlaví, to mě nikdy nenechá lhostejným. Jakpak je to s vámi? Jaké se vám víc líbí, brunetky nebo blondýnky?

Školní inspektor je v naprostých rozpacích, co říci.

No ne, povězte mi upřímně: brunetky nebo blondýnky?

ŠKOLNÍ INSPEKTOR Neosměluji se vědět.

CHLESTAKOV Počkejte, počkejte, jen se nevykrucujte! Já chci rozhodně vědět, jaké je vaše gusto.

ŠKOLNÍ INSPEKTOR Dovoluji si oznámiti... (Stranou.) Ale, už ani sám nevím, co povídám.

CHLESTAKOV Á! á! nechcete mi to říct. Vsadil bych se, že vám nějaká ta brunetka udělala malinký malérek. Přiznejte se, udělala?

Školní inspektor mlčí.

A! á! červenáte se! No vidíte! vidíte! Pročpak nic neříkáte?

ŠKOLNÍ INSPEKTOR Já se stydím, Vaše Blabla... Excenc... Jasnos... (Stranou.) Nechal mě ve štychu, potvora jazyk, ve štychu!

CHLESTAKOV Vy se stydíte? Hm, já mám opravdu v pohledu něco takového, co vyvede každého z míry. Přinejmenším vím, že ani jedna žena ho klidně nesnese, není to tak?

ŠKOLNÍ INSPEKTOR Ano, poslušně hlásím!

CHLESTAKOV Mně se stala taková vám prapodivná věc: po cestě jsem se úplně vydal z peněz. Nemohl byste mi půjčit tři sta rublů?

ŠKOLNÍ INSPEKTOR (šmátrá po kapsách) To bude ale, jestli nemám! Mám, mám! (Vytahuje bankovky, podává je Chlestakovovi a přitom se třese.) CHLESTAKOV Děkuji srdečně.

ŠKOLNÍ INSPEKTOR (staví se do pozoru s rukou na šavli) Neodvažuji se déle vás obtěžovat svou přítomností.

CHLESTAKOV Na shledanou.

ŠKOLNÍ INSPEKTOR (odběhne téměř klusem a přitom mluví stranou) No zaplaťpánbůh!

snad se nepřijde podívat do školy.

Výstup šestý

CHLESTAKOV a ŠPITÁLNÍ RADA (staví se do pozoru s rukou na šavli)

ŠPITÁLNÍ RADA Mám Čest se představit: kurátor sociálních ústavů, zdravotní rada Brusinka.

CHLESTAKOV Dobrý den, posaďte se, prosím.

ŠPITÁLNÍ RADA Bylo mi ctí doprovázet vás při vaší osobní návštěvě ve svěřených mi sociálních ústavech.

CHLESTAKOV A, nojo! vzpomínám si. Dával jste tam moc dobrou svačinku.

ŠPITÁLNÍ RADA Rád se vynasnažuji ve službě vlasti.

CHLESTAKOV Já, abych pravdu řekl, mám takovou slabost: miluju dobrou kuchyň.

Heleďte, prosím vás, já mám takový dojem, jako když jste byl včera trochu menší, nemám pravdu?

ŠPITÁLNÍ RADA To je zcela dobře možné. (Odmlčí se.) Mohu říci, že se nikterak nešetřím a horlivě vykonávám svůj úřad. (Přisunuje si židli blíž a mluví polohlasem.) Třeba ten zdejší poštmistr vůbec nic nedělá - celá agenda zanedbaná, zásilky docházejí pozdě... račte si to sám speciálně prošetřit. Soudce, co u vás byl přede mnou, ten taky, jenom si jezdí na zajíce, v úředních místnostech si drží psy, a ty jeho mravy, abych pravdu řekl - což samozřejmě pro blaho vlasti jsem povinen učinit, ačkoliv je to můj příbuzný a přítel -, ty jeho mravy jsou nanejvýš odsouzeníhodné. To je tady jeden statkář, Dobčinskij, kterého jste už ráčil poznat; a jak jenom tenhle Dobčinskij někam odejde, on už je u nich a sedí u jeho ženy, odpřisáhnout bych vám to mohl. . . A jen se schválně podívejte na děti: ani jedno není po Dobčinském, ale zato všechny, i ta malá holčička, jako když soudci z oka vypadly.

CHLESTAKOV Ale neříkejte! a mě to ve snu nenapadlo.

ŠPITÁLNÍ RADA Teď! ten zdejší školní inspektor. . . Já nevím, jak mu mohli svěřit takový úřad: horší je než jakobín a takové neloajální zásady vštěpuje mládeži, že se to ani povídat nedá. Neráčíte poroučet, abych vám to všechno podal raději písemně ?

CHLESTAKOV Proč ne, třeba i písemně. To budu moc rád. Víte, já když se nudím, tak si hrozně rád přeč_____tu něco zábavného. . . Jak vy se to jmenujete? pořád mi to nějak vypadává.

ŠPITÁLNÍ RADA Brusinka.

CHLESTAKOV Á, ano! Brusinka. A jakpak, heleďte - co dětičky, prosím vás, máte?

ŠPITÁLNÍ RADA Zajisté, prosím, pět; dvě z nich už dospělé.

CHLESTAKOV No ne, dospělé! A jakpak se. . . jak se tento?

ŠPITÁLNÍ RADA Tedy. . . neráčíte se snad tázat, jak se jmenují?

CHLESTAKOV Jo, jak se jmenují?

ŠPITÁLNÍ RADA Nikolaj, Ivan, Alžběta, Marie a Školastyka.

CHLESTAKOV To je dobře.

ŠPITÁLNÍ RADA Jelikož se neodvažuji vás déle obtěžovat svou přítomností, olupovat vás o čas vyhrazený povinnostem vám svatým. . . (Klaní se před odchodem.) CHLESTAKOV (vyprovází ho) Ne, to nic. Všechno to bylo moc legrační, co jste říkal.

Prosím vás, zase takhle někdy. . . Já to mám moc rád. (Vrací se, pak otevře dveře a volá za ním.) Hej, vy! jak vy se to ještě tento? pořád mi to nějak vypadává.

ŠPITÁLNÍ RADA Artěmij Filipovič.

CHLESTAKOV Buďte tak laskav, Artěmiji Filipoviči, mně se stala taková vám zvláštní věc: po cestě jsem se úplně vydal z peněz. Neměl byste pro mě půjčku, takových čtyři sta rublů?

ŠPITÁLNÍ RADA Mám.

CHLESTAKOV To se podívejme, jako na zavolanou! Nejsrdečnější díky vám.

Výstup sedmý

CHLESTAKOV, BOBČINSKIJ a DOBČINSKIJ

BOBČINSKIJ Mám čest se představit: zdejší měšťan Bobčinskij Petr, po otci Ivanovič.

DOBČINSKIJ Statkář Dobčinskij Petr, po otci Ivanovič.

CHLESTAKOV A, ale my už jsme se přece viděli. Vy jste myslím onehdy upadl? Tak jakpak, co váš nos?

BOBČINSKIJ Bohudíky! neračte si dělat starost, zaschlo mi to, už mi to úplně zaschlo.

CHLESTAKOV To je dobře, že vám to zaschlo. To mě těší. . . (Zprudka a úsečně.) Peníze nemáte?

BOBČINSKIJ Peníze? jak jako - peníze?

CHLESTAKOV (nahlas a rychle) Tisíc rublů, půjčit mi.

BOBČINSKIJ Takovou sumu, to namouduši nemám. Ale neměl byste vy, Petře Ivanoviči?

DOBČINSKIJ Já u sebe, prosím pěkně, nemám, jelikož své peníze, abyste ráčil vědět, mám uložené v okresní sirotčí pokladně.

CHLESTAKOV No, jestli nemáte tisíc, tak tedy sto rublů.

BOBČINSKIJ (hrabe se v kapsách)Vy byste, Petře Ivanoviči, neměl sto rublů? Já mám jen čtyřicet papírových.

DOBČINSKIJ (dívá se do náprsní tašky) Pětadvacet rublů všeho všudy.

BOBČINSKIJ Ale jen se podívejte pořádně, Petře Ivanoviči! Vy máte v pravé kapse díru, že ano, to já vím, a to vám určitě musely do té díry, že ano, zapadnout.

DOBČINSKIJ Ne, doopravdy, ani v díře nejsou.

CHLESTAKOV No, na tom nesejde. To já jen tak. Dobře, budiž: pětašedesát rublů. Na tom nesejde. (Bere si peníze.)
DOBČINSKIJ Dovolil bych si přednést prosbu v jisté velice delikátní záležitosti.

CHLESTAKOV A o co jde?

DOBČINSKIJ Záležitost velice delikátního rázu, prosím pěkně: můj starší syn totiž, abyste ráčil rozumět, byl ode mne zplozen ještě před svatbou.

CHLESTAKOV Ano?

DOBČINSKIJ Totiž to se jen tak říká, ale on byl ode mne zplozen úplně tak, jako se plodí po svatbě, a později jsem to všechno, jak se sluší, završil zákonitým, prosím pěkně, svazkem manželským, prosím pěkně. Takže já, abyste ráčil rozumět, bych chtěl, aby z něho teď už byl úplně, jaksi tedy, můj zákonitý syn, prosím pěkně, a aby se jmenoval jako já: Dobčinskij, prosím pěkně.

CHLESTAKOV Dobrá, ať se tak jmenuje! To je možné.

DOBČINSKIJ Já bych vás s tím neobtěžoval, ale kvůli těm jeho schopnostem by mě to mrzelo. To je vám klučina jako. . . tuze nadějný chlapec, všelijaké verše nazpaměť odříkává, a jak se dostane ke kudličce, už vyřezává malinké vozíčky tak šikovně jako nějaký eskamotér, prosím pěkně. Tuhle Petr Ivanovič ho taky zná.

BOBČINSKIJ Ba, velice nadaný chlapec.

CHLESTAKOV Dobrá, dobrá! Já se o tu záležitost zasadím, promluvím s... doufám, že...

všechno se zařídí, ano, ano. . . (Obrací se k Bobčinskému.) A vy ke mně nemáte nic?

BOBČINSKIJ I ano, mám jednu naveskrz poníženou prosbu.

CHLESTAKOV A jakou, čeho se týká?

BOBČINSKIJ Prosil bych vás uctivě, až přijedete do Petrohradu, řekněte tam všelijakým těm velkomožným pánům, senátorům a admirálům, že tadyhle, Vaše Jasnosti, Vaše Excelence, žije v tom a tom městě Petr Ivanovič Bobčinskij.

Zrovna takhle to řekněte: žije tam Petr Ivanovič Bobčinskij.

CHLESTAKOV Výborně.

BOBČINSKIJ A jestli se vám to někdy přitrefí i k samotnému mocnáři, tak i mocnáři řekněte, že tadyhle, járku, Vaše Imperátorské Veličenstvo, v tom a tom městě žije Petr Ivanovič Bobčinskij.

CHLESTAKOV Výborně.

DOBČINSKIJ Promiňte, že jsme vás tak dlouho obtěžovali svou přítomností.

BOBČINSKIJ Promiňte, že jsme vás tak dlouho obtěžovali svou přítomností.

CHLESTAKOV To nic, to nic! Moc mě těšilo. (Vyprovází je.)

Výstup osmý

CHLESTAKOV (sám)

Tady je spousta hodnostářů. Mně se ale zdá, marná sláva, že mě tu mají za nějakého vládního činitele. Určitě jsem jim

včera navěšel bulíky na nos. To je ale spolek pitomců! A to já pěkně všechno vypíšu do Petrohradu Vonučkinovi - psává do těch plátků, tak ať jim pořádně zasolí. Hej, Osipe, podej mi papír a inkoust!

Osip vyhlédne ze dveří a utrousí: "Hned".

On tedy Vonučkin doopravdy, ten jak někoho dostane do drápů, to legrace přestává, vlastního tátu by prodal kvůli drbu, a na prachy je taky. Nakonec jsou ti hodnostáři dobráci, to je na nich hezká vlastnost, že člověku půjčí.

Schválně to zkontroluju, kolik mám. Tady od soudce tři stovky; tady od poštmistra tři stovky, šest set, sedm set, osm set... Tahle stovka je ale umaštěná! Osm set, devět set. .. Hohó! už jsme se přehoupli přes tisícovku... No tedy, setníku, teď si tedy na mě přijď! Uvidíme, kdo s koho!

Výstup devátý

CHLESTAKOV a OSIP s inkoustem a papírem.

CHLESTAKOV Tak co, ty troubo, vidíš, jak mě tu přijímají a hostí? (Začíná psát.) OSIP To jo, pánbůh zaplať! Akorát víte co, Ivane Alexandroviči ?

CHLESTAKOV (píše) No co?

OSIP Pojeďte vodtud. Namouduši, už je načase.

CHLESTAKOV To je ale nesmysl! Proč?

OSIP Ale, tak. Nechte je všechny plavat! Povyrážel jste se tu dva dni - no, a bašta. Co se s nima budete dál zamotávat? Vykašlete se na ně! počasí máme proměnlivý, najednou přijede někdo jinej. . . namouduši, Ivane Alexandroviči! A koně tu mají parádní - jen bysme si to svištěli!. . .

CHLESTAKOV (píše) Ne, já mám chuť se tu ještě pozdržet. Když, tak zítra.

OSIP Ale jakýpak zejtra! Namouduši, pojeďte, Ivane Alexandroviči! Vona je to sice pro vás veliká čest, ale stejně, víte, lepší bude vodjet dřív - dyť vás tu přeci určitě drželi za někoho jinýho. . . A pantatínek se bude hněvat, že jsme se tak vopozdili. Jen bysme si to takhle svištěli, vážně! A koně by nám tu dali správný.

CHLESTAKOV (píše) Tak dobře. Jenom odnes nejdřív tenhle dopis; můžeš s sebou vzít třeba i mou poštovskou ceduli. Ale zato dohlídni, ať dostaneme dobré koně. Postiliónům řekni, že jim dám po rublu; aby mě vezli jako feldjégra a po cestě aby vytrubovali!. . . (Píše dál.) Už vidím, jak se Vonučkin potrhá smíchy. . .

OSIP Já to, milostpane, pošlu po někom z domu a zatím začnu balit, ať zbůhdarma netratíme čas.

CHLESTAKOV Dobře. Jenom mi ještě přines svíčku.

OSIP (odchází a mluví za scénou) Hele, kamaráde, poslouchej mě! Vodneseš dopis na poštu, a poštmistrovi řekni, aby to vzal nevyplacené; a řekni mu, ať hned milostpánovi pošlou nejlepší trojku, kurýrskou; a za cestu, řekni mu, že pán platit nebude - cestovný, řekni, že platí erár. A ať je to všecko honem, a jak ne, tak že přej se milostpán rozzlobí. Počkej, dopis eště není hotovej.

CHLESTAKOV (píše dál)To bych rád věděl, kde asi teď bydlí - v Poštovské nebo v Hrachové? On se přece taky rád stěhuje a zůstává dlužen domácímu. Pošlu mu to na blind do Poštovské. (Skládá dopis a píše adresu.) Osip přináší svíčku. Chlestakov pečetí. V tu chvíli je slyšet hlas Držhubův: "Kam se hrneš, fousáči? Povídám ti, že je nařízeno tam nikoho nepouštět." (Podává Osipovi dopis.) Na, odnes to.

HLASY KUPCŮ Pusťte nás tam, člověče drahá! To nejde, abyste nás nepustil - my jsme přišli ouředně.

HLAS DRŽHUBUV Vypadni, vypadni! Nikoho nepřijímá, spí. Rámus narůstá.

CHLESTAKOV Co se to tam děje, Osipe? Podívej se, co je to za rámus.

OSIP (dívá se z okna) Ňáký kupci chtějí dovnitř, ale strážmistr je nechce pustit.

Mávají papírama; to určitě budou chtít mluvit s várna.

CHLESTAKOV (přistupuje k oknu) No, copak máte, přátelé?

HLASY KUPCŮ Pod tvou ochranu se utíkáme. Rozkaž, velkomožný pane, ať naše podání se přijmou.

CHLESTAKOV Pusťte je dovnitř, pusťte je! ať jdou dál. Osipe, řekni jim, ať jdou dál.

Osip odchází.

(Přijímá oknem podání, jedno z nich rozkládá a čte): "Jeho Vysokoblahorodé Jasnosti panu nejvyššímu financmajstrovi od kupce Abdulina. . ." To jsem blázen - taková hodnost ani neexistuje!

Výstup desátý

CHLESTAKOV a KUPCI s košem plným lahví vína a s homolemi cukru.

CHLESTAKOV No, copak máte, přátelé?

KUPCI Poníženě se klaníme vaší milosti.

CHLESTAKOV A co byste si přáli?

KUPCI Nedej nám zahynout, velkomožný pane! Oustrky trpíme docela zbohadarma.

CHLESTAKOV Od koho?

JEDEN Z KUPCŮ Inu všechno od zdejšího hejtmana. Takovej hejtman, velkomožný pane, tu ještě nebyl. Co ten za křivdy páše, ani se nedá vypovědít. Vojáků vám do domu nakvartýruje, že nezvostává než se jít utopit. Právem žádným se nespravuje. Popadne člověka za fousy a přej: "Ech, ty tatare jeden!" Pánbůh je svědek! Ještě snad kdyby se mu jako v něčem nešlo na ruku, ale my přeci pořádek jaktěživi zachováváme - co se sluší pro jeho panímámu a dcerušku na šaty, proti tomu my se nezpěčujeme. Jenomže to ne, hele ho - to je mu všechno málo, namouduši! Přijde do krámu a pobere, co se mu přitrefí pod ruku. Vidí roh' sukna, povídá: "Ale hochu drahej, to je pěkná látečka - zanes ji k nám!" No, a tak ji nesu, a to je v tom kuse bezmála padesát loket.

CHLESTAKOV Doopravdy? No ne, to je ale lotr!

KUPCI Pánbůh je svědek! Žádnej tu nepamatuje takovýho hejtmana. Všecko v krámě abys hnedka poschovával, jak ho zahlídneš. Voň totiž ne že by jen nějakou delikatesu, sebere i kdejakém neřád - křížaly, co leží v sudě sedmej rok, učedník by mi to nejed, a tenhle si tam hrábne až po loket.

Svátek drží na Antoníčka, a to mu přeci, toseví, naneseme všeho, nic mu neschází; ale kdepak, to je mu málo, řekne, že přej drží svátek taky na Onufrije. Co naděláme? nosíme mu na Onufrije taky.

CHLESTAKOV Ale to je hotový loupežník!

KUPCI Baže, baže! A zkus se mu protivit - přivede ti celej regiment vojáků na kvartýr. A když něco, dá tě strčit pod zámek. Já přej tě nebudu trestat tělesně ani přej na mučidlech mučit, to zákon zakazuje; ale tadyhle přej budeš u mě, milej zlatej; pěkně žrát slanečky!

CHLESTAKOV Ach, to je ale lotr! Tedy za tohle by patřil rovnou na Sibiř.

KUPCI Inu, to ať už ho tvá milost pošle tam nebo onam, všechno bude dobře, jenom aby byl, tento, co nejdál od nás. Nepohrdni, dobroději náš, chlebem a solí - my tě uctíme cukříčkem a košíčkem vína.

CHLESTAKOV To tedy ne, to si nemyslete - já úplatky zásadně nepřijímám. To kdybyste mi tak nabídli řekněme tři sta rublů - no, to už by byla jiná řeč, půjčku bych přijmout mohl.

KUPCI Jak ráčíš, dobroději náš! (Vytahují peníze.) Ale jenom tři sta? To už si vem rovnou pět set, jenom nám pomoz.

CHLESTAKOV Prosím, když je to půjčka - nic proti tomu, to beru.

KUPCI (podávají mu peníze na stříbrném podnose) A rovnou si už, pěkně prosíme, vemte i ten tácek.

CHLESTAKOV No, tácek můžu vzít taky.

KUPCI (klanějí se) Tak to už si k tomu vemte i ten cukříček.

CHLESTAKOV Kdepak, já žádné úplatky. . .

OSIP Vaše Vysokoblahorodí! proč neberete? Vemte to! po cestě se hodí všechno.

Dej sem ty homole a ten pytel! Podej to sem všecko! Všecko se bude hodit. Co to tam máš? provázek? Dej sem i ten provázek - provázek se taky hodí na cestu, poláme se bryčka nebo něco, bude čím to svázat.

KUPCI Udělejte nám přece tu milost, Vaše Jasnosti! Když už ani vy, tento, nevyslyšíte naši prosbu, tak už nevíme, kudy dál - nezvostane, než se jít utopit.

CHLESTAKOV Rozhodně, rozhodně! Já se o to zasadím.

Kupci odcházejí. Je slyšet ženský hlas: "To si teda zkus mé tam nepustit!

Budu si na tebe stěžovat rovnou u něj. Co do mě tak šťoucháš!" Kdo je to tam? (Jde k oknu.) Tak copak máš, matko?

HLASY DVOU ŽEN Smiluj se, dobroději náš! Rozkaž nás nechat vyslechnout, velkomožný pane!

CHLESTAKOV (z okna) Pusťte je dál.

Výstup jedenáctý

CHLESTAKOV, ZÁMEČNICE a KAPRÁLKA

ZÁMEČNICE (klaní se až k zemi) Nejuctivější služebnice. . .

KAPRÁLKA Nejuctivější služebnice. . .

CHLESTAKOV A copak jste zač, ženské?

KAPRÁLKA Kaprálova žena Ivanovová.

ZÁMEČNICE Zámečnice a zdejší měšťanka Fevronie Petrovna Popleskinová, dobroději můj . . .

CHLESTAKOV Počkej, povídejte jedna po druhé. Co ty chceš?

ZÁMEČNICE Nejuctivější služebnice! na hejtmana si jdu poníženě stěžovat! Aby mu pánbůh všechno nejhorší nadělil! Aby ani jeho dětem, ani jemu, lotrovi jednomu, ani jeho strejcům a tetkám jaktěživo ničeho nepřibejvalo!

CHLESTAKOV A copak?

ZÁMEČNICE Ale přeciť mýho muže nechal zregrutýrovat na vojnu, a to na nás vůbec nebyla řada, lotr lotrovská! a ani podle práva se to nesmí, dyť je ženatej.

CHLESTAKOV Tak jak to mohl udělat?

ZÁMEČNICE Udělal to, udělal - hrom aby ho zapálil na tom i na vonom světě! Jestli má třebas tetku, tak ať i na tu tetku mu padne všemožný neřádstvo, a jestli má tátu živýho, tak ten ať, prevít, taky pojde nebo se zalkne nadosmrti, lotr lotrovská! Měl jít na vojnu kluk krejčovic, dyť to bvl stejně vožralka, jenže rodiče přinesli bohatej prezent, tak si zašed na syna kupcovy Pantělejevky, ale vona Pantělejevka taky poslala jeho panímámě tři postavy plátna; a tak na mě. Co přej je ti muž platnej? stejně už ti není k ničemu. - To musím přeciť já vědět, jestli je k něčemu nebo k ničemu, to je moje starost, lotře lotrovská! Že přej ten můj je zloděj; třebas zatím nic neukrad, že přej ukradne a stejně ho napřesrok zregrutýrujou. - A co já tudle bez muže, ty lotře lotrovská! Já jsem slabá vosoba, mizero mizernej!

Aby celej tvůj rod nikdáž víc světlo boží neuviděl! A jestli máš tchyni, tak aby i ty tchyni. . .

CHLESTAKOV Dobře, dobře. No, a co máš ty? (Vyprovází bábu ke dveřím.) ZÁMEČNICE (na odchodu) Nezapomeň, dobroději náš! slituj se!

KAPRÁLKA Kvůli hejtmanovi jdu, milostpane. . .

CHLESTAKOV No a co, mluv stručně.

KAPRÁLKA Vejprask, milostpane.

CHLESTAKOV Jak to?

KAPRÁLKA Vomylem, dobroději náš! Totiž naše ženský se porvaly na trhu a policajti tam přiběhli pozdě, a chňap po mně. A to byl protokol - dva dni jsem si nesedla.

CHLESTAKOV A co s tím teď můžeme dělat?

KAPRÁLKA Inu dělat, toseví, to se nedá nic. Ale rozkaž mu, ať za ten vomyl zaplatí bolestný. Já přeciť nebudu sama proti sobě, a peníze by mi teď přišly moc vhod.

CHLESTAKOV Dobře, dobře! Běžte, běžte! já to zařídím.

V okně se objevují ruce se žádostmi.

Tak kdo je to tam ještě? (Jde k oknu.) Už dost, dost! Nechtě toho, nechte toho! (Vrací se.) Mám jich po krk, sakra! Nepouštěj je dál, Osipe!

OSIP (křičí z okna) Vypadněte, vypadněte! Nemáme čas, přijďte zejtra!

Dveře se otevřou a zjeví se jakási postava v kostkovaném hacafraku s neholenou bradou, oteklou hubou a obvazkem přes tvář; za ní je v průhledu vidět několik dalších.

Vypadni, vypadni! kam se cpeš? (Zapře se prvnímu rukama do břicha, vytlačí ho do předsíně a zabouchne zvenčí.)

Výstup dvanáctý

CHLESTAKOV a MÁŠENKA

MÁŠENKA Ach!

CHLESTAEOV Ale čehopak jste se tak polekala, slečno?

MÁŠENKA Ba ne, já se nepolekala.

CHLESTAKOV (natřásá se) Ó prosím, milostivá slečno, mne velice těší, že jste mě považovala za člověka, který by. . . Smím si dovolit otázku, kaní jste měla namířeno?

MÁŠENKA Já jsem vlastně nikam nešla.

CHLESTAKOV A pročpak jste tedy, řekněme, nikam nešla?

MÁŠENKA Myslela jsem, jestli tu není mamička. . .

CHLESTAKOV Počkejte, já bych rád věděl, proč jste nikam nešla.

MÁŠENKA Vyrušila jsem vás. Vy jste byl zaměstnán důležitými věcmi.

CHLESTAKOV (natřásá se) Leč vaše oči jsou lepší než důležité věci. . . Vy mě ani v nejmenším nemůžete vyrušit, vůbec ne; vy mi naopak můžete jen způsobit potěšení.

MÁŠENKA Mluvíte tak světácky.

CHLESTAKOV To kvůli takové krásné bytosti, jako jste vy. Zdali bych mohl být tak poctěn a směl vám nabídnout židli? Ale ne, vám nenáleží židle, nýbrž trůn.

MÁŠENKA Já vlastně nevím. . . já jsem tak potřebovala jít. (Sedne si.) CHLESTAKOV Jaký to máte krásný šáteček!

MÁŠENKA Vy posměváčku, pořád byste se jen vysmíval nám venkovanům.

CHLESTAKOV Jak bych si, milostivá slečno, přál být vaším šátečkem, abych mohl objímat vaše liliové hrdélko.

MÁŠENKA Já vám vůbec nerozumím, o čem to mluvíte - nějaký šáteček. .. Dneska je venku ale divné počasí!

CHLESTAKOV Leč vaše rtíky, milostivá slečno, jsou lepší než jakékoliv počasí.

MÁŠENKA Vy pořád mluvíte tak to. . . Radši bych vás poprosila, abyste mi na upomínku napsal nějaké veršíky do památníku. Vy jich určitě znáte hodně.

CHLESTAKOV Pro vás cokoliv, slečno. Poroučejte si - jaké verše mám napsat?

MÁŠENKA Nějaké takové to. . . pěkné, nové.

CHLESTAKOV Ale copak verše! těch já znám.

MÁŠENKA No tak mi přece povězte, jaké mi napíšete?

CHLESTAKOV Ale co bych povídal! to já jich znám.

MÁŠENKA Já je mám velice ráda. . .

CHLESTAKOV Ale to já jich mám spoustu všelijakých. No, tak třeba bych vám mohl tyhlety: "Ó ty, jenž darmo trpce reptáš na hospodina, člověče!. .." No, a ledacos. . . teď si zrovna nevzpomenu; na tom ostatně vůbec nesejde. Já vám místo toho raději vylíčím svou lásku, která pod vaším pohledem. . .

(Přisunuje si židli.) MÁŠENKA Lásku! Já se v lásce nevyznám. . . nikdy jsem ani nepoznala, co taková láska. . . (Odsunuje si židli.) CHLESTAKOV (přisunuje si židli) Pročpak si odstrkujete tu židli? Lepší bude sedět blízko sebe.

MÁŠENKA (odsunuje se) Načpak blízko? stejné je to daleko.

CHLESTAKOV (přisunuje se) Pročpak daleko? stejné je to blízko.

MÁŠENKA (odsunuje se) Ale nač to?

CHLESTAKOV (přisunuje se) Vždyť to se vám přece jenom zdá, ze je to blízko; a teď si pomyslete, že je to daleko. Jak bych byl blažen, slečno, kdybych vás mohl sevřít ve svém objetí.

MÁŠENKA (dívá se do okna) Něco jako když tam letělo? Vrána nebo nějaký jiný pták?

CHLESTAKOV (líbá ji na rameno a dívá se do okna) Byla to vrána.

MÁŠENKA (rozhořčeně vstane) Ne, to už je příliš. . . Taková dovolenost!. . .

CHLESTAKOV (zadržuje ji) Promiňte, milostivá slečno, udělal jsem to z lásky, věřte mi, z lásky.

MÁŠENKA Vy mě máte za takovou vesnickou husičku. . . (Pokouší se odejít.) CHLESTAKOV (stále ji zadržuje) Z lásky, opravdu z lásky. To já jen tak, jen z legrace, Marie Antonovno, nezlobte se! Jsem hotov vás na kolenou odprosit. (Padne na kolena.) Vidíte, klečím.

Výstup třináctý

PŘEDEŠLÍ a ANNA ANDREJEVNA

ANNA ANDREJEVNA (spatří klečícího Chlestakova) Ach, jak frapantní!

CHLESTAKOV (vstává) A, ksakru!

ANNA ANDREJEVNA (k dceři) Co má tohle znamenat, slečinko? Co je to za chování?

MÁŠENKA Mamičko, já. ..

ANNA ANDREJEVNA Zmiz odtud! slyšíš - zmiz, zmiz! A ne aby sis mi troufla přijít na oči.

Mášenka s pláčem odchází.

Promiňte, ale já, abych pravdu řekla, jsem tak udivena. . .

CHLESTAKOV (stranou) Ale tahle je taky náramně apetitlich, ani trochu ošklivá. (Vrhne se na kolena.) Milostivá paní, pohleďte, planu láskou.

ANNA ANDREJEVNA Jakže, vy klečíte? Ach, vstaňte, vstaňte! tady je úplně špinavá podlaha.

CHLESTAKOV Ne, já klečím, já nemohu jinak! Chci vědět, co je mi souzeno - život, či smrt.

ANNA ANDREJEVNA Ale kdybyste dovolil, já ještě úplně nechápu, o čem mluvíte. Jestli se nemýlím, to děláte vyznání ohledně mé dcery?

CHLESTAKOV Ne, jsem zamilován do vás. Můj život visí na vlásku. Nedojde-li má oddaná láska u vás milosti, pak nejsem hoden pozemského bytí. S plamenem v hrudi žádám vás o vaši ruku.

ANNA ANDREJEVNA Ale kdybyste dovolil, já jsem jistým způsobem. . . já jsem vdaná.

CHLESTAKOV To nevadí! Láska nezná hranic, a jak praví Karamzin: "Zákony odsuzují. . ." a tak dále. Pojďme v ten kraj, kde citrýn rozkvétá... Vaši ruku, prosím, vaši ruku.

Výstup čtrnáctý

PŘEDEŠLÍ a MÁŠENKA (znenadání vběhne)

MÁŠENKA Mamičko, tatíček říkal, abyste. . . (Spatří klečícího Chlestakova a vykřikne.) Ach, jak frapantní!

ANNA ANDREJEVNA No co je s tebou? kvůli čemu? proč? Třeštidlo jedno! Najednou sem vletí, jako když jí paty zapálí. No, copak jsi to tak zvláštního objevila? No, copak ti vlezlo do hlavy? Úplně jak pětiletá holka. Vůbec, vůbec, ale vůbec nevypadá na to, že jí má být osmnáct. Já nevím, kdy ty přijdeš trochu do rozumu, kdy se začneš chovat, jak se sluší a patří pro dívku z dobré rodiny; kdy si budeš pamatovat, co jsou to slušné způsoby a seriózní vystupování.

MÁŠENKA (v pláči) Mamičko, já vážně nevěděla. . .

ANNA ANDREJEVNA Věčně se ti honí hlavou nějaké vylomeniny; to si bereš příklad z dcer Práskinových-Tláskinových. Co se po nich máš co ohlížet? vůbec se po nich nemáš co ohlížet. Máš tu jiné příklady - podívej se na svou matku. Podle takových příkladů se musíš řídit.

CHLESTAKOV (popadne dceru za ruku)Anno Andrejevno, nestůjte v cestě našemu štěstí, požehnejte věrnému milování!

ANNA ANDREJEVNA (užasle) Tak vy teda ji?...

CHLESTAKOV Rozhodněte: život, či smrt?

ANNA ANDREJEVNA No vidíš, ty huso, no tak vidíš: pro tebe, pro takovou důru, tu náš host ráčil klečet; a ty sem zčistajasna vletíš jako blázen. Víš, za tohle bys opravdu zasloužila, abych naschvál řekla ne - ty takového štěstí nejsi hodná.

MÁŠENKA Já už to víckrát neudělám, mamičko. Vážně už to nikdy neudělám.

Výstup patnáctý

PŘEDEŠLÍ a HEJTMAN (s očima navrch hlavy)

HEJTMAN Vaše Excelence! smilování! smilování!

CHLESTAKOV Co je vám?

HEJTMAN Jak si ti kupci Vaší Excelenci stěžovali. Čestné slovo, ani polovina toho není pravda, co vykládají. Sami podvádějí a šidí na váze. Kaprálka vám nalhala, že jsem jí jako dal napráskat; ale to lže, přisámbohu, lže. Sama si napráskala.

CHLESTAKOV Ale do háje s kaprálkou, nemám na ni ani pomyšlení!

HEJTMAN Nevěřte jim, nevěřte! To vám jsou takoví lháři. . . takhle malý kluk by jim nevěřil. Vždyť oni jsou rozhlášení jako lháři po celém městě. A pokud se lotrovství dotyce, poslušně hlásím: to jsou takoví lotři, jaké země ještě nenosila.

ANNA ANDREJEVNA Jestlipak víš, jakou čest nám prokázal Ivan Alexandrovič? Žádá o ruku naší dcery.

HEJTMAN Ale jdi, jdi!... Tobě přeskočilo, maminko! Neračte se zlobit, Vaše Excelence, ona je trošku přihlouplá - její matka bývala taky taková.

CHLESTAKOV Ano, já skutečně žádám o ruku. Jsem zamilován.

HEJTMAN Tomu nemůžu věřit, Vaše Excelence.

ANNA ANDREJEVNA Ani když ti to povídáme?

CHLESTAKOV Já to neříkám jako žert. . . Div láskou nezešílím.

HEJTMAN Netroufám si věřit, nejsem hoden takové pocty.

CHLESTAKOV Ano, nebudete-li souhlasit a nedáte mi ruku Marie Antonovny, ví bůh, co jsem schopen. . .

HEJTMAN Tomu nemůžu věřit; vy ráčíte žertovat, Vaše Excelence.

ANNA ANDREJEVNA To je ale, namouduši, pařez! No - když ti to vysvětlujeme?

HEJTMAN Nemůžu tomu věřit.

CHLESTAKOV Dejte mi ji, dejte! Zoufám si, jsem odhodlán ke všemu - až se zastřelím, půjdete před soud.

HEJTMAN Ach ježíšikriste! Já přisámbůh za nic nemůžu duší ani tělem. Neračte se hněvat! Račte se zachovat tak, jak je Vaší Milosti libo. Já mám teď v hlavě vážně takovou. . . ani sám nevím, co se to děje. Teď jsem ze všeho tak blázen, jak jsem v životě z ničeho nebyl.

ANNA ANDREJEVNA Tak jim požehnej!

Chlestakov přistupuje s Mášenkou.

HEJTMAN Žehnej vám pánbůh, ale já za nic nemůžu.

Chlestakov se líbá s Mášenkou. Hejtman se na ně dívá.

Hrom do toho! doopravdy! (Protírá si oči.) Líbají se! Ach lidi, oni se líbají!

Opravdický ženich! (Vykřikuje a nadskakuje radostí.) Jů, Antone! Jů, Antone! Jů, hejtmane! Helemese, jak se to vyvrbilo!

Výstup šestnáctý

PŘEDEŠLI a OSIP

OSIP Je zapřažino.

CHLESTAKOV A, dobře. . . hned jsem tam.

HEJTMAN Jak, prosím? Vy ráčíte odjíždět?

CHLESTAKOV Ano, odjíždím.

HEJTMAN A kdy tedy, jaksi. . . sám jste ráčil něco nadhodit, nemýlím-li se, ohledně svatby?

CHLESTAKOV Ale to. . . Jenom na chvíli. . . na jeden den ke strýci, takový bohatý starý pán; a hned zítra jsem zpátky.

HEJTMAN Netroufáme si nikterak vás zdržovat a doufáme, že se nám šťastně navrátíte.

CHLESTAKOV No jistě, jistě, hned jsem tu. Sbohem, má lásko. . . ne, já to prostě nedokážu vyjádřit! Sbohem, srdíčko! (Líbá jí ručku.) HEJTMAN A nepotřeboval byste snad něco na cestu? Ráčil jste mít, nemýlím-li se, nedostatek peněz?

CHLESTAKOV Ach ne, načpak to? (Po malé úvaze.) Koneckonců - proč ne ?

HEJTMAN Kolik byste si přál?

CHLESTAKOV No, onehdy jste mi dal dvě stě, totiž ne dvě stě, ale čtyři sta - nechci zneužívat vašeho nedopatření! -, tak teď snad ještě jednou tolik, ať se to už zarovná na osm stovek.

HEJTMAN Okamžik! (Vytahuje peníze z náprsní tašky.) Dokonce jako s uděláním v samých nových papírcích.

CHLESTAKOV A, nojo! (Bere bankovky a prohlíží si je.) To je dobře. Říkává se přece, že nové peníze nesou nové štěstí.

HEJTMAN Ano, prosím.

CHLESTAKOV Sbohem, Antone Antonoviči! Velice jsem vám zavázán za vaše pohostinství. Abych nejupřímnější pravdu řekl: takhle pěkně mě nikde nepřijali. Sbohem, Anno Andrejevno! Sbohem, srdíčko moje, Marie Antonovno! Odcházejí.

HLAS CHLESTAKOVŮV Sbohem, andělí mé duše, Marie Antonovno!

HLAS HEJTMANŮV Cože? vy pojedete jen tak poštovským vozem?

HLAS CHLESTAKOVŮV Ano, já už jsem tak navyklý. Z měkkého pérování mě bolí hlava.

HLAS KOČÍHO Prr...

HLAS HEJTMANŮV Tak vám to aspoň něčím vypodložíme, třeba koberečkem. Nepřejete si, abych poslal pro kobereček?

HLAS CHLESTAKOVŮV Ne, proč? to je zbytečné; ale koneckonců proč ne, ať mi sem dají kobereček.

HLAS HEJTMANŮV Hej, Avdoťjo! skoč do komory, vytáhni koberec, ten nejlepší - s modrým podkladem, ten peršan. Honem!

HLAS KOČÍHO Prr...

HLAS HEJTMANŮV Kdy si přejete, abychom vás čekali?

HLAS CHLESTAKOVŮV Zítra nebo pozítří.

HLAS OSIPŮV A, to je ten koberec? dej ho sem, polož ho takhle. Teď nandej z týhle strany seno.

HLAS KOČÍHO Prr...

HLAS OSIPŮV Z týhletý strany! sem! ještě! to už je dobrý. To bude paráda! (Bouchá rukou do koberce.) Teď se posaďte, Vaše Blahorodí.

HLAS CHLESTAKOVŮV Sbohem, Antone Antonoviči!

HLAS HEJTMANŮV Sbohem, Vaše Excelence!

HLASY ŽEN Sbohem, Ivane Alexandroviči!

HLAS CHLESTAKOVŮV Sbohem, maminko!

HLAS KOČÍHO Hyjé, sokolíci!

Cinká zvonek. Opona padá.

JEDNÁNÍ PÁTÉ

Týž pokoj

Výstup první

HEJTMAN, ANNA ANDREJEVNA a MÁŠENKA

HEJTMAN Tak co, Anno Andrejevno, no? Napadlo tě to někdy? To je ale terno, mordyje! No, jen si poctivě přiznej: to se ti ani ve snu nezdálo, jen taková obyčejná hejtmanka, a najednou. . . mordyje, fujtajfl!. . . takovýho šlaka dostaneš do rodiny!

ANNA ANDREJEVNA Vůbec ne; já jsem to dávno věděla. To jen ty jsi v Jiříkově vidění, protože jsi prosťák, nikdy jsi nepoznal lepší lidi.

HEJTMAN Já sám, maminko, jsem lepší člověk. Ale stejně, doopravdy - co říkáš, Anno Andrejevno, jaký zvířata z nás teď jsou! viď. Anno Andrejevno?

Náramně veliký, hrome! Jen počkej, teď teprve natrhnu žaket všem těm prosebníkům a stěžovatelům. Hej, kdo je to tam?

Vejde strážmistr.

A, to jsi ty, Ivane Karpoviči! Přiveď mi sem kupce, hochu. Já jim ukážu, prevítům! Stěžovat že si na mě budou? Podívejme se na ně, na tu bandu jednu jidášskou! Jen počkejte, milánkové! Dřív jsem vás jenom bral u huby, ale teď vás popadnu u krku. Sepiš mi všechny, kdo kdy dolejzal se stížností na mě, a nejdřív ze všech ty škrabáky, škrabáky co jim smolili žádosti. A všude rozhlas, aby věděli: že tadyhle, jářku, takovou poctu hejtmanovi pánbůh nadělil - že vdává dceru, a ne jen za nějakého hej nebo počkej, ale za pána, jakého svět ještě neviděl, jaký může všechno, všechno, všechno! Všem to rozhlas, ať to každý ví. Řvi jako na lesy, šturmuj na zvony, hrom do toho! Když sláva, tak sláva!

Strážmistr odchází.

Tak co teď s námi, Anno Andrejevno, co? Jakpak to uděláme, budeme bydlet tady nebo v Pitěru?

ANNA ANDREJEVNA Pochopitelně v Petrohradě. Copak tady můžeme zůstat?

HEJTMAN No, když v Pitěru, dobře, tedy v Pitěru; i když ono by tady taky nebylo špatně. To už přece nejspíš s tím hejtmanováním praštím, viď, Anno Andrejevno?

ANNA ANDREJEVNA Pochopitelně, jaképak hejtmanování!

HEJTMAN Ona by se přece, co říkáš, Anno Andrejevno, z toho teď dala vytřískat vysoká šarže, když on je s ministerskou radou per tu a k carovi jezdívá do paláce; to by mohl dát člověka jmenovat něčím takovým, že se během času vyšplhá až na generála. Co říkáš, Anno Andrejevno, můžu se vyšplhat až na generála?

ANNA ANDREJEVNA Aby ne! pochopitelně, že můžeš.

HEJTMAN Ach, hrom do toho, je to nádhera být generál! Šerpu člověku pověsí přes prsa. A jakou šerpu radši, Anno Andrejevno, červenou nebo modrou ?

ANNA ANDREJEVNA To se přece rozumí, že radši modrou.

HEJTMAN Cože? podívejme na ni, jak si poroučí! červená by taky stačila. Proč já bych vlastně chtěl být generálem? inu protože ten si takhle někam vyjede, a feldjégři a adjutanti všude cválají napřed: "Koně!" A jinak na poštách nikomu nedají, všechno to musí čekat, všichni páni radové, majoři, hejtmani; a nám je to fuk. Obědváme si někde u gubernátora, a ty tam - do kouta, hejtmánku! Chachachá! (Zalyká se smíchy, div nepraskne.) Tomu říkám, mordyje, život!

ANNA ANDREJEVNA Ty máš pořád vkus jako neotesanec. Pochop, že budeme muset začít docela jinak žít, že tvoji známí už nebudou jako nějaký soudce, který si drží psy a jezdí s tebou na zajíce, nebo jako ten Brusinka - naopak, budeš mít známé s nejvybranějšími způsoby, hrabata a vůbec nóbl lidi. . . Jenže já mám o tebe doopravdy strach - ty někdy vypustíš z úst takové slovo, jaké se v dobré společnosti nikdy neslyší.

HEJTMAN Ale co! však slovo nikoho nezabije.

ANNA ANDREJEVNA No dobře, to dokud jsi hejtmanoval. Ale tam se přece žije úplně jinak.

HEJTMAN To jo, já jsem slyšel, že tam mají dvoje takové rybičky, sardinky a sardelky, a to je dobrota, že člověku sliny jen jen ukapávají, když je začne jíst.

ANNA ANDREJEVNA On by se pořád staral jen o rybičky! Já si rozhodně přeji, aby náš dům byl nejlepší v hlavním městě, a u mne v pokoji aby byl takový odér, že by se tam ani vejít nedalo a člověk by jen takhle musel přimhouřit oči.

(Přimhouří oči a čichá.) Ach, to je nádhera!

Výstup druhý

PŘEDEŠLÍ a KUPCI

HEJTMAN A! Zdravíčko, šohajové!

KUPCI (klanějí se) Zdrávi byli, milostpane!

HEJTMAN Tak co, milánkové, jak se vede? jak jdou kšefty? Tak co, vy samovarníci, kornoutníci - stěžovat si? Vy óbršejdíři, arcibestie, švindlíři všech švindlířů futrál! stěžovat si? No - hodně toho bylo? Ták, povídají si, a teď ho hezky posadí za mříže!. . . Jestlipak víte, sedm sakrů a jeden hrom vám po hubě, že...

ANNA ANDREJEVNA Ach bože, Antošo, jakých slov to používáš!

HEJTMAN (mrzutě) Ale - na slovech teď nesejde! Jestlipak víte, že zrovna ten velký pán, co jste si mu stěžovali, se teď ožení s mou dcerou? Tak co? no? co na to řeknete? Teď vás všechny. . . hhh!. . . lidi šidíte. . . To dostaneš zakázku od eráru, trhneš na tom sto tisíc, protože dodáš zpuchřelou látku, a potom, když milostivě obětuješ dvacet loket, to bys ještě za to chtěl metál? Jen kdyby to věděli, ti by tě. . . A panděro vystrkuje: on je kupec, a kdo je víc!

"My, jářku, ani šlechtě nedáme napřed." Jenomže takový šlechtic. . . ty halamo jeden! - šlechtic se učí, aby věděl; ve škole ho sice řežou, ale mají proč, aby se naučil, co se sluší a patří. A co ty? - ty začínáš od podfuků, tebe mistr mlátí za to, že neumíš dobře šidit. Ještě kluk, ani otčenáš neodříkáš, a už okrádáš na váze; a jak ti naroste pupek a namastíš si kapsu, hned se začneš naparovat! Fujtajfl - to je toho! Proto, že vychlemtáš za den šestnáct samovarů čaje, proto se naparuješ? Jenže já kašlu na tebe i na tvoje naparování!

KUPCI (klanějí se) Odpusť nám, Antone Antonoviči.

HEJTMAN Stěžovat si? A kdo ti dělal zeď, když jsi stavěl most a naúčtoval sis dříví za dvacet tisíc, a přitom ho nebylo ani za sto rublů ? Já ti dělal zeď, ty kozí brado! To už jsi zapomněl? Kdybych já tě byl shodil, mohl jsem tě taky dostat na Sibiř. Co ty na to? no?

JEDEN Z KUPCŮ Odpusť nám to pánbůh, Antone Antonoviči! Antikrist nám to pomotal.

Ale přísaháme, že už nikdá si nebudeme stěžovat. My ti to vynahradíme, jak budeš chtít, jenom se nehněvej!

HEJTMAN Nehněvej! Teď se mi tu plazíš u nohou. Pročpak? protože já jsem na koni; ale kdybys na něm byl jen trošku ty, zašlapal bys mě do nejhlubšího bláta, prevíte, a ještě bys navrch kládu přihodil.

KUPCI (uklánějí se až k zemi) Smiluj se, Antone Antonoviči!

HEJTMAN Smiluj se! Teď na mě: smiluj se! a předtím co? Já bych vás. . . (Mávne rukou.) No, odpusť vám to pánbůh! obraťme list! Nejsem člověk pomstychtivý; vy teď jen koukejte, abyste viděli! Nevdávám dceru jen tak za nějakého zemánka, tak aby gratulace byla. . . rozumíte? ne abyste se z toho chtěli vykroutit nějakým uzenáčem nebo homolí cukru. . . No, tak si běžte spánembohem! Kupci odcházejí.

Výstup třetí

PŘEDEŠLÍ, SOUDCE, ŠPITÁLNÍ RADA pak TENTONONCKIJ

SOUDCE Co se mi to nedoneslo, Antone Antonoviči! prý vás potrefilo neslýchané štěstí?

ŠPITÁLNÍ RADA Dovoluji si gratulovat k tomu neslýchanému štěstí. Upřímně jsem se zaradoval, když jsem se o něm doslechl. (Sklání se k ručce Anny Andrejevny.) Anno Andrejevno! (Sklání se k ručce Mášenčině.) Marie Antonovno!

TENTONONCKIJ (vchází) Antone Antonoviči, gratuluji. Kéž bůh dopřeje dlouhého života vám i mladému páru a četným potomstvem vás obdaří, vnoučaty a pravnoučaty. Anno Andrejevno! (Sklání se k ručce Anny Andrejevny.) Marie Antonovno! (Sklání se k ručce Mášenčině.)

Výstup čtvrtý

PŘEDEŠLÍ, ŠKATULKIN se ŽENOU, ŤUŤUKOV

ŠKATULKIN Dovoluji si vám gratulovat, Antone Antonoviči! Anno Andrejevno! (Sklání se k ručce Anny Andrejevny.) Marie Antonovno! (Sklání se k její ručce.) ŠKATULKINOVA ŽENA Ze srdce vám gratuluji, Anno Andrejevno, hodně štěstí.

ŤUŤUKOV Dovoluji si vám pogratulovat, Anno Andrejevno! (Sklání se k její ručce a pak se obrátí k obecenstvu, pomlaskává si a tváří se jako chlapák.) Marie Antonovno! Dovoluji si vám pogratulovat! (Sklání se k její ručce a obrací se k obecenstvu zase jako chlapák.)

Výstup pátý

SPOUSTA HOSTÍ v žaketech a fracích se sklání nejprve k ručce Anny Andrejevny se slovy "Anno Andrejevno!", pak k Mášenčině se slovy "Marie Antonovno!". BOBČINSKIJ a DOBČINSKIJ se prodírají dopředu.

BOBČINSKIJ Dovoluji si vám gratulovat!

DOBČINSKIJ Antone Antonoviči! dovoluji si vám gratulovat !

BOBČINSKIJ K té šťastné události!

DOBČINSKIJ Anno Andrejevno!

BOBČINSKIJ Anno Andrej evno!

Oba se skloní současně a srazí se hlavami.

DOBČINSKIJ Marie Antonovno! (Sklání se k její ručce.) Gratulovat vám si dovoluji.

Budete ohromně, ale ohromně šťastná, ve zlatých šatech budete chodit a papat všelijaké delikatesní polívky; v samých vyraženích budete trávit čas.

BOBČINSKIJ (skočí mu do řeči) Marie Antonovno, dovoluji si vám gratulovat! Naděl vám pánbůh veškerých statků, zlaťáků, a synáčka, prosím pěkně, takhle malinkého, no takhle mrňavého, prosím pěkně (ukazuje rukou), že by ho na dlaň posadil, ba, prosím pěkně! Pořád bude chlapíček křičet: uá! uá!

uá!. . .

Výstup šestý

NĚKOLIK DALŠÍCH HOSTŮ, kteří se sklánějí k ručkám; ŠKOLNÍ INSPEKTOR se ŽENOU

ŠKOLNÍ INSPEKTOR Dovoluji si.. .

INSPEKTOROVA ŽENA (vyběhne kupředu) Gratuluji vám, Anno Andrejevno!

Líbají se.

Já vám měla ale takovou radost. Slyším: Anna Andrejevna prý vdává dcerušku. Ach panebože! pomyslím si, a takovou mám radost, že povídám manželovi: "To si poslechni, Lukoušku, jaké štěstí potkalo Annu Andrejevnu!" No, myslím si - bohudíky! A povídám mu: "Já jsem tak nadšená, že zrovna hořím netrpělivostí, abych už už osobně vypověděla Anně Andrejevně. .." Ach panebože, pomyslím si - zrovna Anna Andrejevna čekala dobrou partii pro dceru, a teď tady takovýhle osud: úplně tak to vyšlo, jak si to přála; a já měla vám takovou radost, že jsem slova vypravit nemohla. Pláču a pláču, no úplně vám brečím. Až povídá Luka Lukič: "Copak že brečíš, Nástěnko?" - "Lukoušku," povídám, "já ani sama nevím, slzy mi zkrátka tečou proudem." HEJTMAN Prosím, posaďte se, dámy a pánové! Hej, Miško, přines sem ještě pár židlí! Hosté si sedají.

Výstup sedmý

PŘEDEŠLÍ, POLICEJNÍ KOMISAŘ a STRÁŽMISTŘI

POLICEJNÍ KOMISAŘ Dovoluji si vám gratulovat, Vaše Vysokoblahorodí, a popřát vám požehnání na dlouhá léta.

HEJTMAN Díky, díky! Posadíte se, prosím, pánové! Hosté si sedají.

SOUDCE Ale tak už nám, Antone Antonoviči, prosím vás, povězte, jak to všechno začalo, tedy postupný průběh celé té, jaksi, záležitosti.

HEJTMAN Průběh té záležitosti byl neobyčejný: ráčil osobně požádat o ruku.

ANNA ANDREJEVNA Velice uctivým a vysoce vybraným způsobem. Všechno to řekl mimořádně pěkně. Povídá: "Anno Andrejevno, pouze z obdivu k vašim ctnostem. . ." A takový vám skvělý, vzdělaný pán nejušlechtilejších mravů!

"Pro mne, věřte nebo ne, Anno Andrejevno, je život pouhou cetkou; dělám to jen proto, že si vážím vašich vzácných vlastností." MÁŠENKA Ach mamičko! to přece říkal mně.

ANNA ANDREJEVNA Přestaň, ty ničemu nerozumíš, a nepleť se do cizích věcí! "Já, Anno Andrejevno, jen žasnu. . ." V takových lichotkách se rozplýval. . . A když jsem mu chtěla říci: "My si ani v nejmenším nedovolujeme doufat v takovou poctu", najednou padl na kolena a zase takovým ušlechtilým tónem: "Anno Andrejevno, nečiňte mě nejnešťastnějším z lidí! nechte se pohnout a vyslyšte mé city, a ne-li, pak smrtí svůj život skoncuji." MÁŠENKA Vážně, mamičko, to říkal všechno o mně.

ANNA ANDREJEVNA Nojo, jistě, o tobě taky mluvil, já ti to neberu.

HEJTMAN A docela nás až vystrašil - říkal, že se zastřelí. "Zastřelím se, zastřelím!" povídá.

MNOZÍ Z HOSTŮ Neříkejte!

SOUDCE To jsou mi věci!

ŠKOLNÍ INSPEKTOR To už tak opravdu osud chtěl.

ŠPITÁLNÍ RADA Ne osud, příteli, osud je slepý - přičinění k tomu přivedlo. (Stranou.) Štěstí vždycky sedne na vola!

SOUDCE Já vám, Antone Antonoviči, snad i prodám toho psíka, jak jsme o něj spolu smlouvali.

HEJTMAN I kdež, já teď nemám na psíky pomyšlení.

SOUDCE No tak jestli ho nechcete, dohodneme se na nějakém jiném.

ŠKATULKINOVA ŽENA Ach, Anno Andrejevno, jakou já mám radost z vašeho štěstí! to si neumíte představit.

ŠKATULKIN Kdepak je teď, smím-li se zeptat, náš vzácný host? Slyšel jsem, že někam odjel.

HEJTMAN Ano, odjel na jeden den, ve velmi důležité věci.

ANNA ANDREJEVNA Ke svému strýčkovi, vyprosit si požehnání.

HEJTMAN Vyprosit si požehnání; ale hned zítra. . . (Kýchne.) Výkřiky "Pozdrav pánbůh!" splývají v jediný halas.

Dejž to pánbůh! Ale hned zítra tu zase... (Kýchne.) Pozdravný halas, z něhož vynikají hlasy: HLAS POLICEJNÍHO KOMISAŘE Zdrávi byli, Vaše Vysokoblahorodí!

HLAS BOBČINSKÉHO Sto let a pytel zlaťáků!

HLAS DOBČINSKÉHO Štěstí, zdraví, dlouhá léta!

HLAS ŠPITÁLNÍHO RADY Hrom tě žab!

HLAS ŠKATULKINOVY ŽENY Čert aby tě vzal!

HEJTMAN Děkuji srdečně! A vám přeji totéž na oplátku.

ANNA ANDREJEVNA My se nyní hodláme usadit v Petrohradě. Zde je, upřímně řečeno, takový vzduch. . . až příliš vesnický. . . velice nepříjemné, upřímně řečeno.

. . A zde můj manžel. . . ten tam dostane generálskou hodnost.

HEJTMAN Ano, upřímně řečeno, dámy a pánové, já mám hergot sakra velikou chuť se stát generálem.

ŠKOLNÍ INSPEKTOR Kéž by pánbůh dal!

TENTONONCKIJ Kde člověk nemůže, tam pánbůh pomůže.

SOUDCE Velký pták do velkých výšek létá.

ŠPITÁLNÍ RADA Komu se nelení, tomu se zelení.

SOUDCE (stranou) Ten ale nadělá dílo, jestli se doopravdy stane generálem! Zrovna jemu ta generálská šarže padne jako krávě sedlo! Jo, hochu, kdepak, to ještě hodně vody uteče. Jsou tu i lepší než ty, a pořád ještě nejsou generálové.

ŠPITÁLNÍ RADA (stranou) Hele ho, sakra, už i mezi generály by se cpal! Pánbůh zachraň, on možná tím generálem i bude. Náfuka je na to, hrom do něj, dost veliký.

(K němu.) To na nás, Antone Antonoviči, ani potom nezapomeňte.

SOUDCE A když se něco přihodí, příkladně nějaká potřeba v úřední věci, neodpírejte nám svou záštitu!

ŠKATULKIN Já napřesrok povezu synka do hlavního města, aby se tam přičinil pro blaho státu, tak kdybyste mu laskavě mohl poskytnout protekci, sirotečkovi nahradit otce.

HEJTMAN Co na mně bude, jsem ochoten se vynasnažit.

ANNA ANDREJEVNA Ty, Antošo, bys byl ochoten vždycky hned slibovat. Za prvé nebudeš mít ani pokdy na to myslet. A jak vůbec a z jakých příčin na sebe můžeš brát takové závazky?

HEJTMAN Ale proč ne, má milá? někdy můžu.

ANNA ANDREJEVNA To můžeš, jistě, ale nebudeš přece poskytovat protekci kdejaké chamradi.

ŠKATULKINOVA ŽENA Slyšeli jste, jak se o nás vyjadřuje?

NÁVŠTĚVNICE Jo, ta je taková odjakživa, tu já znám - posaď svini do křesla, vyleze ti na stůl. . .

Výstup osmý

PŘEDEŠLÍ a POŠTMISTR, bez dechu, s rozpečetěným dopisem v ruce.

POŠTMISTR To se podivíte, vážení! Ten úředník, co jsme ho měli za revizora, žádný revizor nebyl.

VŠICHNI Jak to - žádný revizor?

POŠTMISTR Vůbec žádný revizor; vím to z jeho dopisu. . .

HEJTMAN Cože? cože? z jakého dopisu?

POŠTMISTR Z jeho vlastnoručního dopisu přece. Přinesli mi na poštu dopis. Kouknu na adresu a vidím: "Poštovská ulice". Úplně se mi udělalo nanic. Tak, povídám si - to určitě našel nepořádky v poštovní agendě a posílá hlášení nahoru.

Tak jsem ho vzal, no, a rozpečetil.

HEJTMAN Ale jak to?

POŠTMISTR Sám nevím, nějaká nadpřirozená síla mě poháněla. Už jsem měl pozvaného kurýra, aby to odvezl expres, ale popadla mě taková zvědavost, že jsem to jaktěživ nezažil. Neudržím se, neudržím! cítím to, že se neudržím! láká mě to, tak mě to láká! V jednom uchu mi zrovna zní: "Hele, neotvírej to! zakroutí ti krkem jako kuřeti!" a do druhého jako když mi nějaký ďáblík našeptává: "Otevři to, otevři, otevři!" A jak rozlomím pečeť, hned v žilách horkost, a když jsem to rozbalil - zase mrazení, přisámbohu, mrazení! A ruce se mi klepou a všechno se se mnou točí.

HEJTMAN Ale jak jste se mohl opovážit otevřít dopis takového hodnostáře s plnou mocí?

POŠTMISTR V tom je právě ten vtip, že on není s plnou mocí ani není hodnostář.

HEJTMAN Tak co je podle vás zač?

POŠTMISTR Ani takový, ani makový; čertvíco.

HEJTMAN (prudce) Jak to, že ani takový, ani makový? Jak se opovažujete o něm říkat ani takový, ani makový, a ještě k tomu čertvíco? Zavřít vás dám. . .

POŠTMISTR Kdo? vy?

HEJTMAN Ano, já!

POŠTMISTR Na to jste krátký!

HEJTMAN Víte vy, že se ožení s mou dcerou, že já sám budu velkomožným pánem, že vás odlifruju až na Sibiř?

POŠTMISTR Ale, Antone Antonoviči! Nechtě Sibiř plavat! na Sibiř je daleko. Já vám to radši přečtu. Vážení! dovolte mi přečíst ten dopis.

VŠICHNI Čtěte, čtěte!

POŠTMISTR (čte) "Spěchám, abych ti sdělil, Vonučkine, chlapče zlatá, co se tu se mnou děje za divy. Po cestě mě jeden setník od pěšáků obehrál do košile, takže mě hostinský už chtěl dát zavřít, když tu mě podle mé petrohradské vizáže a oblečení začalo najednou celé město považovat za generálního gubernátora. A tak teď bydlím u hejtmana, debužíruju si, lezu mu ostošest za ženou a dcerunkou; jen jsem se ještě nerozhodl, od které začít - myslím, že nejdřív od matinky, protože ta vypadá, že by teď byla k veškerým službám ochotná. Pamatuješ, jak jsme se spolu protloukali, obědvali na sekeru, a jak mě jednou cukrář popadl za límec kvůli pirožkům, co jsem snědl á konto důchodů krále Englantu? Teď se to úplně otočilo. Každý mi půjčuje, kolik si řeknu. Děsné originály. To bys umřel smíchy. Vím, že psáváš do všelijakých plátků, tak je do té své literatury vraž. Za prvé: Hejtman je hloupý jak uherský vůl..." HEJTMAN To není možné! To tam není.

POŠTMISTR (ukazuje mu dopis) Přečtěte si to sám.

HEJTMAN (čte) "Jak uherský vůl." To není možné! to jste tam připsal vy.

POŠTMISTR Co bych to tam připisoval?

ŠPITÁLNÍ RADA Čtěte!

ŠKOLNÍ INSPEKTOR Čtěte!

POŠTMISTR (čte dál) "Hejtman je hloupý jak uherský vůl. . ." HEJTMAN Ach, ksakru! ještě opakovat to musí! jako kdyby nestačilo, že to tam stojí.

POŠTMISTR (čte dál) Hm. . . hm. . . hm. . . hm. . . "uherský vůl. Poštmistr je taky hodný člověk. . ." (Přestane číst.) No, tady se neslušně vyjádřil taky o mně.

HEJTMAN Jen čtěte!

POŠTMISTR Ale proč?...

HEJTMAN Nic, sakra - když číst, tak číst! Čtěte to všechno!

ŠPITÁLNÍ RADA S dovolením, já to přečtu. (Nasadí si brýlea čte.) "Poštmistr jako když z oka vypadl našemu ministerskému vrátnému Michejevovi; určitě ten mizera taky chlastá žitnou." POŠTMISTR (k obecenstvu) No, je to uličník, potřeboval by dostat na zadek; nic víc a nic míň!

ŠPITÁLNÍ RADA (čte dál)"Městský špitální ra... a... a... a..." (Zakoktá se.) ŠKATULKIN I copak, že jste se zarazil?

ŠPITÁLNÍ RADA Ale měl rozskřípané pero. . . ostatně je stejně vidět, že je to darebák.

ŠKATULKIN Dejte mi to! Já budu mít myslím trochu lepší oči. (Bere mu dopis.) ŠPITÁLNÍ RADA (nepouští dopis) Ne, tohle místo můžeme vynechat, a tady dál je to už čitelně.

ŠKATULKIN Ale jen dovolte, já se v tom přece vyznám.

ŠPITÁLNÍ RADA Přečíst, to já přečtu sám; dál je to už opravdu všechno čitelně.

POŠTMISTR Jen čtěte všechno! předtím se přece taky četlo všechno.

VŠICHNI Dejte mu ho, Artěmiji Filipoviči, dejte mu ten dopis! (Ke Škatulkinovi.) Čtěte!

ŠPITÁLNÍ RADA Moment. (Podává mu dopis.) Tuhle, s dovolením . . . (Zakrývá tam něco prstem.) Tady odtud čtěte.

Všichni se seskupují okolo.

POŠTMISTR Čtěte, čtěte! neblázněte, čtěte všechno!

ŠKATULKIN (čte)"Městský špitální rada Brusinka je učiněné prase v kokrheli." ŠPITÁLNÍ RADA (k obecenstvu) To je ale nejapnost! Prase v kokrheli! viděl někdy někdo prase v kokrheli?

ŠKATULKIN (čte dál) "Školní inspektor je skrz naskrz nasmrádlý cibulí." ŠKOLNÍ INSPEKTOR (k obecenstvu) Namouduši, že jsem cibuli nikdy ani do úst nevzal.

SOUDCE (stranou) Pánbůh zaplať, že aspoň o mně tam nic není.

ŠKATULKIN (Čte) "Soudce..." SOUDCE A tumáš! (Nahlas.) Vážení, já myslím, že je ten dopis dlouhý. A je v něm stará bela, nač takové svinstvo předčítat.

ŠKOLNÍ INSPEKTOR I ne!

POŠTMISTR I ne, čtěte!

ŠPITÁLNÍ RADA I ne, jen čtěte!

ŠKATULKIN (čte dál) "Soudce Práskin-Tláskin je prvotřídní imbecil. . ." (Zarazí se.) To bude nejspíš francouzsky.

SOUDCE A čert ví, co to má znamenat! Kdyby to byl aspoň jenom lump, ale třeba je to ještě něco horšího.

ŠKATULKIN (čte dál) Ale jinak je to spolek pohostinný a dobrosrdečný. Měj se dobře, Vonučkine, chlapče zlatá. Chci se taky po tvém příkladu věnovat literatuře.

Tohle je nudný život, kamaráde; koneckonců se člověku zachce potravy pro ducha. Vidím, že se vážně budu muset dát do něčeho ušlechtilejšího.

Napiš mi do Saratovské gubernie, do vsi Vykydalovky. (Obrátí dopis a čte adresu.) Jeho Blahorodí, veleváženým pan Ivan Vasiljevič Vonučkin, Poštovská ulice, číslo devadesát sedm, do dvora a ve čtvrtém patře napravo." JEDNA Z DAM Jaké nečekané fó-pá!

HEJTMAN Teda když dostat po hubě, tak pořádně! Konec, konec, úplný konec! Nic nevidím. Vidím jen něco jako prasečí rypáky místo obličejů, a jinak nic. . .

Chyťte ho, chyťte ho! (Šermuje rukou.) POŠTMISTR Kdepak ho chytat! Já jako na potvoru nařídil štolbovi, ať mu zapřáhnou tu nejlepší trojku; čert mi napískal dát mu předem i papíry na cestu.

ŠKATULKINOVA ŽENA To je ale skutečně. . . to je bezpříkladně žinantní!

SOUDCE Jenže vážení, prachsakra! já mu půjčil tři sta rublů.

ŠPITÁLNÍ RADA Já taky tři sta rublů.

POŠTMISTR (vzdychne) Ach jo! já taky tři sta rublů.

BOBČINSKIJ My tady s Petrem Ivanovičem pětašedesát, prosím pěkně, v bankocetlích, prosím, ano, prosím!

SOUDCE Jak je tohle možné, pánové? Jak jsme se vůbec mohli takhle utnout?

HEJTMAN (tluče se do hlavy) Co já jen. . . no ne, ale co já jen, já starej trouba? Já kůň hloupá, mozek už mi měkne!. . . Třicet let sloužím; jeden kupec, jeden stavitel mě nedokázal ošidit; lumpy všech lumpů jsem napaloval, gaunery a podvodníky, co by vlastního tátu okradli, jsem vodil za nos. Tři gubernátory jsem napálil. . . A co gubernátory! (mávne rukou) o gubernátorech škoda řeči. . .

ANNA ANDREJEVNA Ale to není možné, Antošo - on se zasnoubil s Mášenkou. ..

HEJTMAN (vztekle) Zasnoubil! Houby s voctem - takhle se zasnoubil! Teď na mě vyrukuje se zasnoubením!... (Zuřivě.) Jen se dívejte, dívejte se, celý svět, všechno křesťanstvo, všichni se dívejte, jak zpitoměli hejtmana! Pitomce z něj udělali, pitomce, z toho starýho pacholka! (Hrozí sám sobě pěstí.) Ty rypáku jeden! Cucáka, utřinůska si splete s hodnostářem! Ten si tam teď pěkně vyzvání na cestu rolničkama! Po celým světě roznese tu historku.

Není dost, že budeš pro blázny - to si ještě přijde perohryz, škrabák, do komedie tě vrazí. To je to nejhorší! Úřad ani titul neušetří a jenom zubit se bude a tleskat ručičkama. Čemu se smějete? - Sobě se smějete!... Ach, vy jedni!... (Dupe vzteky.) Já bych všem těm škrabákům ukázal! Hů, vy perohryzové, liberálové zatracený! čertovo plemeno! Do kozelce bych vás všechny svázal, na prášek bych vás všechny rozmačkal, a čertovi do kotle!

do horoucích pekel, tak!... (Šermuje pěstí a buší podpatkem do podlahy.

Po krátké odmlce.) Já se z toho pořád ještě nemůžu sebrat. Inu, svatá pravda: koho chce pánbůh potrestat, toho raní slepotou. No copak ten plašmuška vypadal na revizora? Vůbec nevypadal! Ani takhle, ani co by se za nehet vešlo nevypadal - a to všichni hned: revizor! No, kdopak s tím přišel, že je to revizor? Povídejte!

ŠPITÁLNÍ RADA (rozhodí rukama) Tedy jak se to stalo, to si nevysvětlím, kdyby mě zabili. Jako když na nás padla vlčí mlha, čert nás popletl.

SOUDCE Inu, kdo s tím přišel - oni s tím přišli, tihle fešáci! (Ukazuje na Dobčinského a Bobčinského.) BOBČINSKIJ Namouduši, já ne! já nemyslel. . .

DOBČINSKIJ Já nic, já vůbec nic. . .

ŠPITÁLNÍ RADA Samozřejmě, vy.

ŠKOLNÍ INSPEKTOR To se rozumí. Přiběhli z hospody jako pominutí: "Přijel, přijel, a útratu neplatí. . ." To jste si našli potentáta!

HEJTMAN Jasně, to vy! vy obecní drbny, lháři zatracený!

ŠPITÁLNÍ RADA Hrom do vás s vaším revizorem a povídačkama!

HEJTMAN Jenom čmucháte po městě a otravujete kdekoho, žvandové mizerný! Drby roznášíte, straky vypelichaný!

SOUDCE Šmodrchové zpropadený!

ŠKOLNÍ INSPEKTOR Moulové!

ŠPITÁLNÍ RADA Zmetkové paťatý!

Všichni je obstupují.

BOBČINSKIJ Namouduši, to já ne, to Petr Ivanovič.

DOBČINSKIJ I ne, Petře Ivanoviči, to vy jste přece začal tento. . .

BOBČINSKIJ A to tedy zas ne; to jste začal vy.

Výstup poslední

PŘEDEŠLÍ a ČETNÍK

ČETNÍK Vládní úředník, který přijel se zvláštním zplnomocněním z Petrohradu, vás žádá, abyste se k němu okamžitě dostavili. Ubytoval se v zájezdním hostinci.

Vyřčená slova zasáhnou všechny jako blesk. Zvuk vyjadřující úžas se vydere jedním hlasem ze všech dam; celá skupina náhle změní pózy a zůstane jako zkamenělá.

NĚMÁ SCÉNA Hejtman uprostřed jako solný sloup, s rozpřaženýma rukama a hlavou zvrácenou nazad. Po jeho pravé straně manželka a dcera, úpěnlivě k němu natočené celým tělem; dále poštmistr, změněný v jediný otazník, obrácen do obecenstva; dále školní inspektor, který je ze všeho docela prostoduše vedle; dále u samého okraje jeviště tři dámy, návštěvnice, přiklánějící se k sobě s nanejvýš ironickými výrazy ve tvářích, adresovanými přímo hejtmanové rodině. Po hejtmanově levé straně: Brusinka s hlavou trochu na stranu, jako by něčemu naslouchal; dále soudce s rukama rozhozenýma, přikrčený skoro na bobek a s ústy našpulenými tak, jako by se chystal hvízdnout nebo pronést: "Tumáš, čerte, kropáči". Dále Škatulkin, obrácený do obecenstva, s jedním okem přimhouřeným, jízlivě poukazující na hejtmana; dále u samého okraje jeviště Bobčinskij a Dobčinskij se vzájemně naléhajícími gesty rukou, s ústy dokořán a s očima vypoulenýma na sebe. Ostatní hosté stojí jednoduše jako sloupy. Téměř půldruhé minuty setrvává zkamenělá skupina v těchto pózách. Opona padá.

Petrohrad, Prosinec 1835